

PATVIRTINTA
Lietuvos Respublikos Seimo
Priklausomybių prevencijos komisijos
2024 m. kovo 27 d. posėdyje
(Posėdžio protokolas Nr. 142-P-1)

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO PRIKLAUSOMYBIŲ PREVENCIJOS KOMISIJA

2023 M. VEIKLOS ATASKAITA

Lietuvos Respublikos Seimo Priklausomybių prevencijos komisija (toliau – Komisija) yra nuolat veikianti Komisija, sudaryta 2020 m. lapkričio 24 d. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimu Nr. XIV-30 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo komisijų sudarymo“ (toliau – Nutarimas).

Nutarimu patvirtinta Komisijos sudėtis buvo keičiama: Lietuvos Respublikos Seimo 2020 m. gruodžio 3 d. nutarimu Nr. XIV-48 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2020 m. lapkričio 24 d. nutarimo Nr. XIV-30 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo komisijų sudarymo“ pakeitimo“, 2020 m. gruodžio 17 d. nutarimu Nr. XIV-101 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2020 m. lapkričio 24 d. nutarimo Nr. XIV-30 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo komisijų sudarymo“ pakeitimo“, Lietuvos Respublikos Seimo 2021 m. rugsėjo 14 d. nutarimu Nr. XIV-518 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2020 m. lapkričio 24 d. nutarimo Nr. XIV-30 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo komisijų sudarymo“ pakeitimo“, Lietuvos Respublikos Seimo 2021 m. lapkričio 18 d. nutarimu Nr. XIV-676 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2020 m. lapkričio 24 d. nutarimo Nr. XIV-30 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo komisijų sudarymo“ pakeitimo“, Lietuvos Respublikos Seimo 2022 m. kovo 15 d. nutarimu Nr. XIV-938 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2020 m. lapkričio 24 d. nutarimo Nr. XIV-30 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo komisijų sudarymo“ pakeitimo“, Lietuvos Respublikos Seimo 2022 m. rugsėjo 15 d. nutarimu Nr. XIV-1419 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2020 m. lapkričio 24 d. nutarimo Nr. XIV-30 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo komisijų sudarymo“ pakeitimo“, Lietuvos Respublikos Seimo 2023 m. kovo 10 d. nutarimu Nr. XIV-1785 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2020 m. lapkričio 24 d. nutarimo Nr. XIV-30 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo komisijų sudarymo“ pakeitimo“.

2020 m. gruodžio 8 d. Komisijos posėdyje, Komisijos pirmininke buvo išrinkta Morgana Danielė, Komisijos pirmininko pavaduotoja – Beata Pietkiewicz. Komisijos pirmininkė ir Komisijos pirmininko pavaduotoja patvirtinti Lietuvos Respublikos Seimo 2020 m. gruodžio 8 d. nutarimu Nr. XIV-56 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2020 m. gruodžio 3 d. nutarimo Nr. XIV-49 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo komisijų pirmininkų ir jų pavaduotojų patvirtinimo“ pakeitimo“.

2022 m. rugsėjo 28 d. Komisijos posėdyje, komisijos pirmininko pavaduotoju išrinktas Tomas Tomilinas. Komisijos pirmininko pavaduotojas patvirtintas Lietuvos Respublikos Seimo 2022 m. rugsėjo 29 d. nutarimu Nr. XIV-1439 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2020 m. gruodžio 3 d. nutarimo Nr. XIV-49 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo komisijų pirmininkų ir jų pavaduotojų patvirtinimo“ pakeitimo“.

2023 m. Komisijoje dirbo šie Seimo nariai:

- 1) Morgana Danielė (Komisijos pirmininkė);
- 2) Tomas Tomilinas (Komisijos pirmininko pavaduotojas);
- 3) Kristijonas Bartoševičius (iki 2023 m. kovo 10 d.);
- 4) Irena Haase;

- 5) Andrius Mazuronis;
- 6) Algirdas Sysas;
- 7) Linas Slušnys;
- 8) Algis Strelčiūnas;
- 9) Arūnas Valinskas;
- 10) Jonas Varkalys;

2023 m. Komisijos pirmininkė sušaukė 9 Priklausomybių prevencijos komisijos (toliau – Komisija) posėdžius. Surengti 2 bendri Komisijos posėdžiai su Seimo Sveikatos reikalų komiteto Psichikos sveiktos pakomitečiu, bendras Komisijos posėdis su Seimo Socialinių reikalų ir darbo komitetu. Posėdžiuose svarstyti 19 parlamentinės kontrolės klausimai, 6 kiti klausimai. Surengti klausymai dėl Švietimo įstatymo I-1489 46 straipsnio 2 dalies pakeitimo įstatymo projekto Nr. [XIVP-2975](#). Komisijos nariai lankėsi UAB „Biosyid“ gamykloje, kur dalyvavo diskusijoje dėl pluoštinių kanapių gaminių ir produkcijos. Komisija parengė Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 170 straipsnio pakeitimo įstatymo projektą Nr. [XIVP-3284](#), 2023 m. gruodžio 23 d. Seime priimtas įstatymas Nr. [XIV-2463](#) su Komisijos siūlytais pakeitimais.

Informacija apie Komisijos posėdžius ir kitus renginius nuolat buvo skelbiama Seimo internetiniame tinklalapyje, siunčiama Seimo kanceliarijos Informacijos ir komunikacijos departamento Ryšių su visuomene skyriui.

2023 m. Komisija (Seimo dokumentų valdymo sistemos duomenimis) gavo ir išnagrinėjo 81 raštą, pareiškimą, kreipimąsi ir kitus dokumentus, parengė ir išsiuntė atsakymus į visus gautus paklausimus, kreipimusis, raštus, prašymus, iniciatyvinius raštus.

Komisijoje svarstyti įstatymų projektai:

- Švietimo įstatymo I-1489 46 straipsnio 2 dalies pakeitimo įstatymo projektas Nr. [XIVP-2975](#).

Seimo paskirta pateikti papildomos Komisijos išvadą dėl Švietimo įstatymo I-1489 46 straipsnio 2 dalies pakeitimo įstatymo projekto Nr. [XIVP-2975](#), Komisija 2023 m. lapkričio 20 d. kartu su Seimo Švietimo ir mokslo komitetu (paskirtu pagrindiniu komitetu) surengė bendrus klausymus. Klausymuose dalyvavo ir pasisakė Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos, Lietuvos švietimo tarybos, Lietuvos mokyklų vadovų asociacijos, Lietuvos moksleivių sąjungos, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos, Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos, Policijos departamento specialistai.

Seimo kanceliarijos Tyrimų skyrius atliko analizę apžvalgą: [Narkotinių medžiagų prevencija ir kontrolė Europos valstybių švietimo įstaigose](#).

Šiuo metu Vidaus reikalų ministerijoje yra sudaryta tarpinstitucinė darbo grupės nepilnamečių narkotikų vartojimo ir platinimo prevencijos mokyklose bandomojo modelio įgyvendinimo projektui parengti. Bandomojo projekto rezultatai pasirodys 2024 m. brželio mėn., kurie galėtų būti pristatyti Komisijai.

Komisijos parengti įstatymo projektai:

- Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 170 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas Nr. [XIVP-3284](#).

Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 170 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto (toliau – Įstatymo projektas) parengimą paskatino nepilnamečių, įskaitant ypač jauno amžiaus, tarpe masiškai plintantis elektroninių cigarečių vartojimas bei praktikoje kylančios veiksmingos atsakomybės taikymo problemos.

Lietuvos Respublikos tabako, tabako gaminių ir su jais susijusių gaminių kontrolės įstatymo (toliau – Tabako kontrolės įstatymas) 2 straipsnio 8 dalyje nustatyta, kad *elektroninė cigaretė* – gaminys, kuris gali būti naudojamas garams, kuriuose yra nikotino, vartoti per kandiklį, arba bet kuri tokio gaminio sudedamoji dalis, įskaitant kapsulę, rezervuarą ir įtaisą be kapsulės ar rezervuaro. Elektroninės

cigaretės gali būti vienkartinės arba užpildomos iš pildomosios talpyklos ir rezervuaro, arba daugkartinės su keičiamomis vienkartinėmis kapsulėmis. Šio straipsnio 35 dalyje nustatyta, kad *su tabako gaminiais susijęs gaminys* (toliau – susijęs gaminys) – elektroninė cigaretė, elektroninių cigarečių pildyklė, taip pat rūkomasis žolinis gaminys. Tabako kontrolės įstatymo 10 straipsnyje nustatyta, kad Lietuvos Respublikoje verstis tabako gaminių, su tabako gaminiais susijusių gaminių gamyba, didmenine ir mažmenine prekyba, neapdoroto tabako didmenine prekyba leidžiama tik turint nustatyta tvarka išduotas licencijas.

Remiantis Tabako kontrolės įstatyme nustatytu teisiniu reglamentavimu, elektroninė cigaretė ar bet kuri jos dalis laikoma su tabako gaminiais susijusiu gaminiu, o prekyba galima tik turint licenciją tokiai veiklai. Tabako kontrolės įstatyme nustatyta, kad licencija išduodama tik juridiniams asmenims, todėl fiziniam asmeniui negali būti išduodama licencija dėl ko fiziniai asmenys negali prekiauti ne tik pačiomis elektroninėmis cigaretėmis, nepriklausomai ar su, ar be skysčio, kuris naudojamas elektroninėms cigaretėms pripildyti bet ir atskiromis elektroninės cigaretės dalimis.

Realiam gyvenime paminėtų ribojimų dažnai nepaisoma. Socialiniuose tinkluose, skelbimuose fiziniai asmenys skelbia apie parduodamas elektronines cigaretes ir jų papildymui skirtus skysčius. Tokia prekybos forma itin palanki nepilnamečiams, nes nelegaliai elektronines cigaretes parduodantys fiziniai asmenys nekreipia dėmesio į tai kam parduoda gaminius, o dažnu atveju sąmoningai renkasi nepilnamečius kaip tikslinę tokių tabako gaminių realizavimo auditoriją.

Užfiksavus atvejus, kuomet fizinis asmuo prekiauja elektroninėmis cigaretėmis, jo patraukimas atsakomybėn yra problematiškas. Fizinis asmuo atsako Lietuvos Respublikos administracinių nužengimų kodekso (toliau - ANK) nustatyta tvarka, tačiau ANK nenumato jokios atsakomybės už prekybą elektroninėmis cigaretėmis be skysčio, kuris naudojamas elektroninėms cigaretėms pripildyti, o atsakomybė už neteisėtą cigarečių papildymo skysčio realizavimą menka.

ANK 170 straipsnyje nustatyta atsakomybė už prekybos ir viešojo maitinimo įmonių darbuotojų padarytus neapdoroto tabako, tabako gaminių ar susijusių gaminių pardavimo įmonėse reikalavimų pažeidimą. Todėl fizinio asmens, kuris nėra prekybos ar viešojo maitinimo įmonių darbuotojas, veiką kvalifikuoti pagal ANK 170 straipsnį nėra pagrindo.

Lietuvos Respublikos akcizų įstatymo 2 straipsnyje nustatyta, kad akcizais apmokestinamas yra tik elektroninių cigarečių skystis. Elektroninė cigaretė, arba bet kuri tokio gaminio sudedamoji dalis, įskaitant kapsulę, rezervuarą ir įtaisą be kapsulės ar rezervuaro nėra akcizais apmokestinama. Todėl veika, kai neteisėtai realizuojama elektroninė cigaretė be skysčio, kuris naudojamas elektroninėms cigaretėms pripildyti negali būti kvalifikuojama pagal ANK 209 straipsnį. Taigi, pagal galiojantį teisinį reglamentavimą ta pati elektroninė cigarete gali būti ir akcizais apmokestinama prekė – kai ji yra su skysčiu, naudojamu elektroninėms cigaretėms pripildyti arba akcizais neapmokestinama prekė – kai ji be skysčio, naudojamu elektroninėms cigaretėms pripildyti. Tais atvejais, kai elektroninė cigaretė yra ir akcizais apmokestinama prekė, tai už realizavimą pažeidžiant nustatytą tvarką, atsakomybė kiltų pagal ANK 209 straipsnio 1 dalį. Paminėtina, kad ANK 209 straipsnio 1 dalies sankcija yra bauda nuo keturiasdešimties iki dviejų šimtų Eurų, o jeigu surašomas administracinio nusižengimo protokolas su nurodymu – tai skiriama 20 Eurų bauda.

Atsižvelgiant į tai, kad elektroninės cigaretės nelegaliai parduodamos dažniausiai nepilnamečiams, o tai daro fiziniai asmenys neturintys (ir negalintys turėti) licencijos tokiai prekybai, paminėta sankcija yra neadekvačiai maža.

Siekdama aiškaus teisinio reglamentavimo, atgrasymo nuo aptariamų pažeidimų bei aiškos ir paprastos atsakomybės taikymo praktikos, Komisija siūlė nustatyti specializuotą teisės normą, nustatančią atsakomybę už neteisėtą elektroninių cigarečių pardavimą, nepriklausomai ar ji su ar be skysčio, naudojamu elektroninėms cigaretėms pripildyti bei elektroninių cigarečių pildykles.

2023 m. gruodžio 23 d. Seime priimtas Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo tvarkos įstatymas Nr. [XIV-2463](#) su Komisijos siūlytais pakeitimais.

Svarstyti svarbiausi parlamentinės kontrolės klausimai:

- **Dėl pranešimų dėl išaugusio neteisėto narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo Vilniaus mikrorajonuose**

Balandžio 5 d. Komisija, reaguodama į žiniasklaidos priemonėse išaugusį pranešimų apie neteisėto narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo atvejų skaičių Vilniaus Šeškinės mikrorajone, aiškinosi, dėl kokių priežasčių situacija yra pasikeitusi būtent šiame mikrorajone ir kokie yra galimi sprendimo būdai.

Komisijos pirmininkė Morgana Danielė, pradėdama Komisijos posėdį supažindino Komisijos narius su susidariusia situacija Vilniaus Šeškinės mikrorajone. Pristatė, kad Policija pabrėžia, jog situacija Šeškinėje nesiskiria nuo situacijos kituose Vilniaus mikrorajonuose. Kalbėjo, kad problema yra matoma, suprantama, kad kaimynystėje vaikstantys apsvaigę žmonės kelia nerimą aplinkiniams, daro viešosios tvarkos pažeidimus ir turime ieškoti sprendimo būdų, kaip galime tą situaciją suvaldyti. Komisijos pirmininkės manymu, vien policijos pajėgų pastiprinimas šiame mikrorajone problemos tikrai neišspręs, ji tik persikels į kitą vietą.

Į Komisijos posėdį pakviesti specialistai akcentavo žemo slenksčio paslaugų (*adatų ir švirkštų keitimas, dezinfekcijos priemonių dalijimas, prezervatyvų dalijimas, konsultavimas ir informavimas, tarpininkavimas, asmens higienos paslaugos, tvarsliaivos dalijimas, žaizdų perrišimas, atrankinių greitųjų ŽIV tyrimų atlikimas, kt.*) teikimo svarbą.

Posėdyje dalyvavusi Sveikatos apsaugos ministerijos atstovė Ugnė Širvinskaitė Komisijai pristatė, jog buvo surengtas Sveikatos apsaugos ministerijos, Naujosios Vilnios poliklinikos, teikiančios mobilias žemo slenksčio paslaugas ir Vilniaus miesto savivaldybės susitikimas.

Susitikime paaiškėjo, jog Šeškinės bendruomenė priešinas mobilijų žemo slenksčio paslaugų teikimui jų mikrorajone. U. Širvinskaitė akcentavo, kad labai svarbu yra šviesti bendruomenę, jog teikiamos žemo slenksčio paslaugos nepablogins pačios situacijos.

Respublikinio priklausomybės ligų centro Vilniaus filialo direktorius Giedrius Likatavičius savo pranešime minėjo stebimą injekcinių opioidų vartojimo mažėjimo tendenciją.

2018 m. duomenimis, Vilniuje probleminių injekcinių narkotikų vartotojų skaičius buvo **apie 3 500** Artimiausiu metu yra laukiama naujausių duomenų.

Pranešėjo nuomone, Šeškinės atvejis nėra padidėjusio vartojimo indikatorius. Išardžius Vilniaus (Kirtimų) taborą, vartojimas persikėlė arčiau mūsų. Minėjo ir kitus mikrorajonus, pasižyminčius platesniu injekcinių narkotikų vartojimu, tokius kaip Vilniaus Stoties ar Naujininkų mikrorajonai.

Komisijos nariams buvo pateikti statistiniai duomenys apie priklausomiems asmenims teikiamas paslaugas: Vilniuje pakaitine terapija metadonu gydosi apie 350 asmenų, iš jų 22 asmenys Šeškinės poliklinikos Psichikos sveikatos centre. Pristatyta, jog šios paslaugos yra plečiamos, įvedamas naujas kompensuojamasis vaistas, nuo opioidų priklausomų asmenų gydymui.

G. Likatavičius paantrino Sveikatos apsaugos ministerijos atstovei, kad sustiprinus mobilijų žemo slenksčio paslaugų teikimą Šeškinės mikrorajone, situacija pagerėtų. Atvykstantis mobilus autobusiukas, dalinantis, keičiantis adatas ir švirkštus, sumažintų besimėtančių jų kiekį gatvėse.

Apie žemo slenksčio paslaugų teikimo naudą pasisakė ir Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento direktoriaus pavaduotoja, atliekanti direktoriaus funkcijas Gražina Belian. G. Belian pasakojo, kad pradėjus stacionaraus žemo slenksčio paslaugų kabineto „Demetra“ veiklą Vilniaus Stoties mikrorajone, besimėtančių švirkštų problema buvo išspręsta.

G. Belian kalbėjo ir apie planuojamus įsteigti „perdozavimo prevencijos kambarius“, kurie padėtų spręsti šias ir kitas problemas.

Išklausus informaciją ir apibendrindama situaciją Komisijos pirmininkė M. Danielė kalbėjo, kad galima daryti išvadą, jog žiniasklaidoje aprašomi Šeškinės mikrorajone vykstantys narkotines medžiagas vartojančių asmenų nerimą keliantys atvejai yra pavieniai. Šiems asmenims yra sudarytos sąlygos gauti paslaugas, tačiau jie neatvyksta ir nesikreipia dėl jų ir taip nepasiekia gydymo. Šeškinės bendruomenės priešinimasis teikti mobilias žemo slenksčio paslaugas mikrorajone pilnu pajėgumu, trukdo pasiekti pacientus. Labai svarbus išlieka švietimo tiek medicinos darbuotojų, tiek pačios bendruomenės klausimas.

U. Širvinskaitė patikino, jog artimiausiu metu vėl yra numatytas Sveikatos apsaugos ministerijos susitikimas su Vilnius miesto savivaldybe, kurio metu bus tariamasi dėl bendradarbiavimo švietimo ir paslaugų teikimo gerinimo klausimų.

- Dėl 2022 m. vykdyto Europos švirkštų surinkimo ir analizės projekto (*angl. European syringe collection & analysis enterprise ESCAPE*) rezultatų pristatymo
- Dėl 2022 m. vykdyto tyrimo „Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimas tarp naktinio pasilinksminimo vietų lankytojų“ rezultatų pristatymo

Balandžio 5 d. posėdyje Komisijai Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento (toliau – Departamentas) atstovai pristatė dviejų Departamento vykdytų tyrimų: 2022 m. vykdyto Europos švirkštų surinkimo ir analizės projekto (*angl. European Syringe Collection & Analysis Enterprise ESCAPE*) ir „Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimas tarp naktinio pasilinksminimo vietų lankytojų“ rezultatus ir išvadas.

2022 m. vykdytas Europos švirkštų surinkimo ir analizės projektas (*angl. European syringe collection & analysis enterprise ESCAPE*)

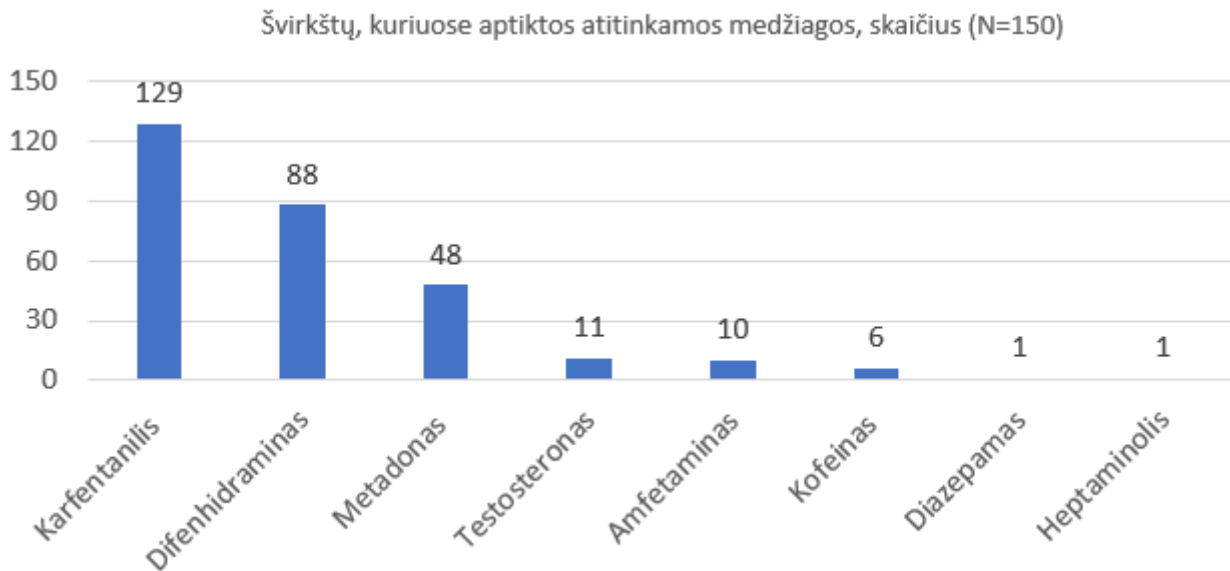
Departamentas nuo 2019 m. dalyvauja ESCAPE (*angl. European Syringe Collection and Analysis Project Enterprise*) projekte, kurio metu vykdomi cheminių medžiagų likučių švirkštuose, kuriuos po panaudojimo atneša į žemo slenksčio kabinetus švirkščiamųjų narkotikų vartotojai, tyrimai. Šį projektą 2010 m. pradėjo Prancūzijos žalos mažinimo asociacija kartu su Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centru. 2017 m. pirmą kartą Europoje atliktas tyrimas 6 miestuose (Paryžiuje, Amsterdame, Helsinkyje, Budapešte, Lozanoje). 2022 metais Departamentas ketvirtą kartą prisijungė prie šio projekto, kuris Europoje vyksta jau šeštą kartą.

Šiuo tyrimu yra siekiama: pagerinti žinias apie švirkščiamųjų narkotikų vartotojų naudojamas medžiagas, palyginti informaciją tarp skirtingų miestų ir pačiuose miestuose, įvertinti pakartotinai naudojamų švirkštų mastą, tyrimo rezultatai leidžia tikslingai planuoti atsako priemones, atsižvelgiant į vartojamas medžiagas.

2022 m. tyrimo Vilniuje metu buvo išanalizuota 150 švirkštų, kurie buvo atsitiktinai pasirinkti iš dviejų žemo slenksčio paslaugų teikimo vietų (asociacijos „Demetra“ žemo slenksčio kabinetas, Naujosios Vilnios poliklinikos mobili sveikatos klinika) surinktų švirkštų. Iš analizuotų švirkštų bent viena medžiaga buvo nustatyta 142 švirkštuose, aptiktos 8 medžiagos. 8 švirkštuose neaptikta jokia medžiaga, palyginus su 2020-2021 m. duomenimis, tai žymiai mažesnis rodiklis, kadangi 2020-2021 m. beveik trečdalyje švirkštų nebuvo rasta jokia medžiaga. 2020 m. iš analizuotų švirkštų bent viena medžiaga buvo nustatyta 99 švirkštuose, tuo tarpu 2021 m. – 104 švirkštuose iš 150 tiriamų švirkštų. Panaudotų švirkštų turinio likučių laboratorinę analizę atliko Lietuvos teismo ekspertizės centras.

2022 m. tiriamuosiuose švirkštuose daugiausia buvo nustatyta **karfentanilio** – 91 proc. (129 iš 142 švirkštų). Palyginus su 2021 m. tyrimais, sumažėjo difenhidramino 62 proc. (88 iš 142 švirkštų), taip pat aptinkama metadono 34 proc. (48 iš 142 švirkštų), amfetamino 7 proc. (10 iš 142 švirkštų), testosterono 8 proc. (11 iš 142 švirkštų), 4 proc. kofeino (6 iš 142 švirkštų), po 1 atvejį diazepamą ir heptaminolio. Per visą tiriamąjį laikotarpį 2022 m. stebimos naujos aptiktos medžiagos: **testosteronas, diazepamas ir heptaminolis**.

Švirkštuose rastų medžiagų įvairovė sąlyginai nedidelė – 2022 m. rastos 8 medžiagos (žr. 1 pav.).

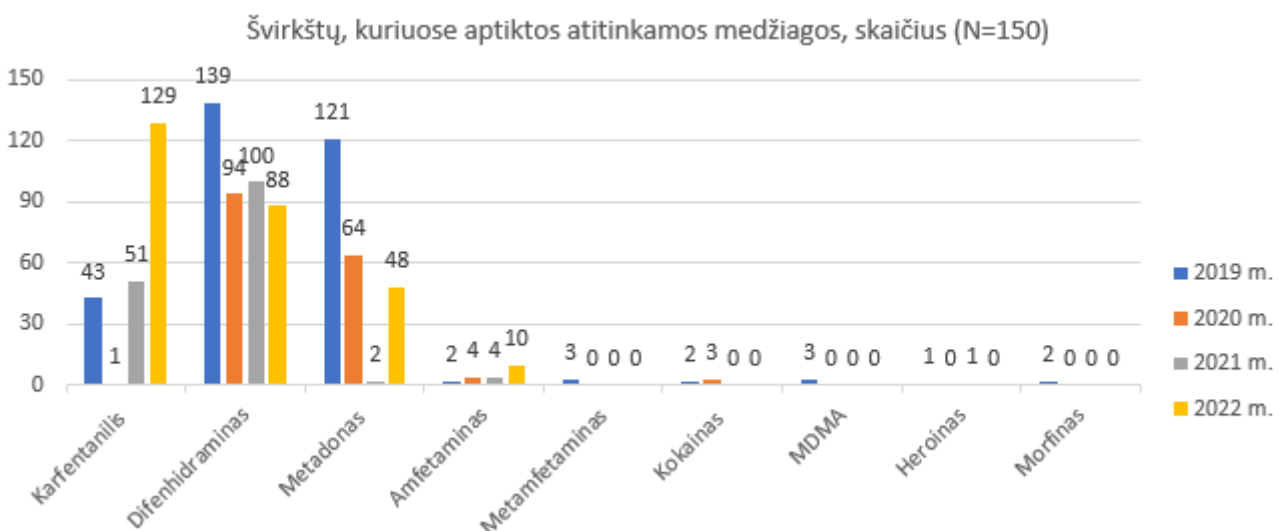
1 pav. Likučių panaudotuose švirkštuose tyrimo Vilniuje rezultatai

Analizuojant **2019-2022 m.** likučių panaudotų švirkštų tyrimą stebimos 3 dominuojančios medžiagos: **karfentanilis, difenhidraminas ir metadonas** (žr. 2 pav.). 2022 m. tyrimas atskleidė sintetinio opioido karfentanilio vartojimo problemą, tai buvo dažniausiai švirkštuose nustatyta medžiaga. 2020 m. ši medžiaga buvo rasta tik viename švirkšte, nuo 2021 m. stebimas staigus rodiklio padidėjimas – medžiaga aptikta 51 švirkšte, 2022 m. jis toliau augo - aptikta 129 švirkštuose. Dažnu atveju karfentanilis maišomas kartu su difenhidraminu arba su metadonu ir difenhidraminu.

Karfentanilis yra tūkstančius kartų pavojingesnis nei morfinas ir fentanilis. Šis opioidas verčia susirūpinti dėl keliamos didelės perdozavimo rizikos ir dėl perdozavimo sąlygotų mirties atvejų, netgi tarp patyrusių opioidų vartotojų. Karfentanilis teisėtai tikslais yra naudojamas kaip raminamieji vaistai dideliems ir stambiems žinduoliams, tokiems kaip drambliai, todėl net ir labai mažos Karfentanilio dozės žmonėms gali būti mirtinos.

Difenhidromino likučių panaudotuose švirkštuose pokyčiai nėra tokie ryškūs kaip karfentanilio, 2019-2022 m. stebimas nežymus šios medžiagos rodiklio svyravimas, žemiausias rodiklis nustatytas 2020 m. – aptikta 94 švirkštuose (iš 150 tiriamų švirkštų).

Metadonas yra trečia pagal dažnumą 2022 m. aptinkama medžiaga tiriamuosiuose švirkštuose. 2019 m. ši medžiaga aptikta 121 švirkšte, toliau šis rodiklis mažėjo, 2020 m. metadonas aptiktas 64 švirkštuose, o 2021 m. stebimas ženklus šios medžiagos sumažėjimas – aptikta vos 2 švirkštuose. 2022 m. šis rodiklis ir vėl padidėjo – metadonas aptiktas 48 švirkštuose.

2 pav. 2019-2022 m. likučių panaudotuose švirkštuose tyrimo rezultatai Vilniuje.

2022 m. tyrimo metu pirmą kartą **Vilniuje** aptikta nauja medžiaga – **testosteronas** (11 iš 142 švirkštų). Taip pat tyrimo rezultatai rodo, kad **heroinas** nebėra populiari narkotinė medžiaga Lietuvoje, jį pakeitė kiti opioidai. Vilniuje labiausiai paplitusios narkotinės medžiagos, randamos panaudotuose švirkštuose, yra **opioidai**. Departamento direktoriaus pavaduotoja, atliekanti direktoriaus funkcijas Gražina Belian pasakojo, kad likučių panaudotuose švirkštuose tyrimą ateityje planuojama yra plėsti, taip pat stebėti situaciją ir kituose didžiausiuose Lietuvos miestuose.

2022 m. vykdytas tyrimas „Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimas tarp naktinio pasilinksminimo vietų lankytojų“

Vienas iš keturių naktinių klubų ir barų lankytojų vartojo narkotikus derinyje su alkoholiu, o 16,5 proc. vartojo skirtingus narkotikus vienu metu. Panaši dalis vartojo narkotikus kartu su energiniais gėrimais, o kas dešimtas naktinio pasilinksminimo vietų lankytojas vartojo narkotikus kartu su psichotropiniais vaistais.

Tai parodė Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento užsakymu 2022 m. birželio 13 – liepos 17 dienomis vykdytas „Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimo tarp naktinio pasilinksminimo vietų lankytojų“ tyrimas, kurį atliko „Eurointegracijos projektai“. Tyrimo tikslas buvo įvertinti psichoaktyviųjų medžiagų (alkoholio, nikotino, narkotikų, naujų psichoaktyviųjų medžiagų) vartojimo paplitimą, vartojimo įpročius ir prieinamumą tarp Lietuvos didžiųjų miestų naktinio pasilinksminimo vietų lankytojų. Tyrimo metu iš viso buvo apklausti 503 naktinių klubų, barų lankytojai Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje ir Šiauliuose. Tyrimas vykdytas ketvirtadieniais–šeštadieniais nuo 22 val. iki 4 val. ryto. Panašūs naktinio pasilinksminimo vietų lankytojų tyrimai buvo atlikti 2008 m., 2013 m. ir 2018 m.

Naujausio tyrimo duomenimis, 36,6 proc. naktinio pasilinksminimo vietų lankytojų bent kartą gyvenime vartojo kokius nors narkotikus. Populiariausias narkotikas yra kanapės. Jas išbandė 36,6 proc. apklaustųjų. Bent kartą gyvenime ekstazę / MDMA vartojo 16,5 proc. tyrimo dalyvių, kokainą ar kreką – 12,9 proc., amfetaminą ar metamfetaminą – 11,7 proc., LSD – 11,4 proc., haliucinogeninius grybus – 10,4 proc.. Bent kartą per paskutinę parą narkotikus vartojo 7,6 proc. naktinio pasilinksminimo vietų lankytojų. Pastebima, kad vyrai narkotikus vartoja dažniau nei moterys. Vilniuje ir Klaipėdoje apklausti respondentai nurodė narkotikus vartojantys dažniausiai.

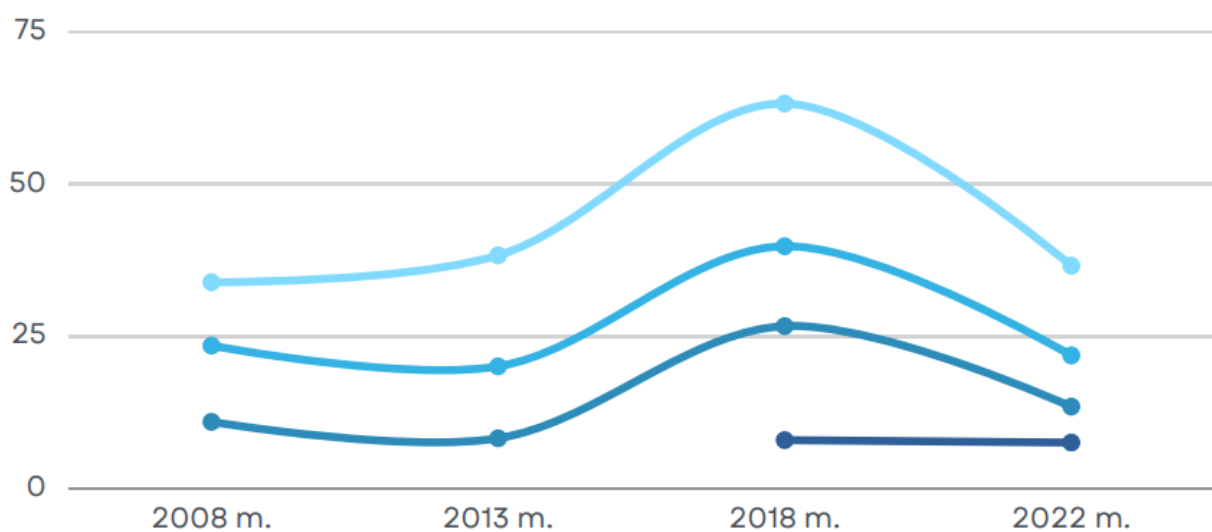
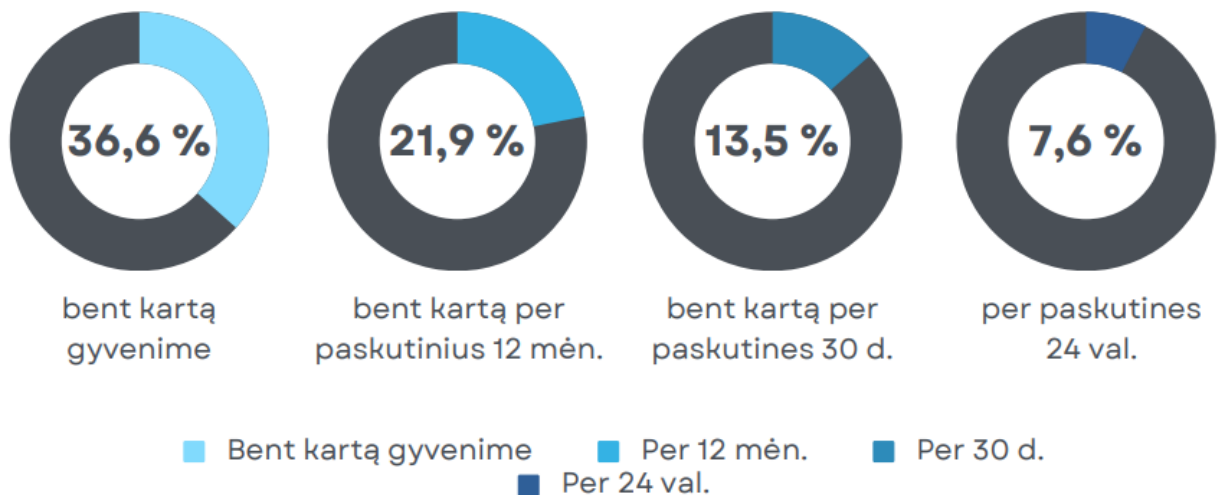
Pastebima, kad 2022 m. narkotikų vartojimas bent kartą gyvenime tarp pasilinksminimo vietų lankytojų buvo mažesnis nei 2018 m., tačiau didesnis nei 2008 m. ir 2013 m. Panašios tendencijos stebimos ir vertinant vartojimą per paskutinius 12 mėn. bei per paskutines 30 d. Vis dėlto, narkotikų vartojimo per paskutines 24 val. paplitimas 2022 m. buvo toks pat kaip ir prieš ketverius metus, t.y. nesumažėjo.

Svarbu atkreipti dėmesį, kad Lietuvoje narkotikų vartojimo paplitimas tarp naktinio pasilinksminimo vietų lankytojų yra net kelis kartus didesnis nei bendrojoje populiacijoje. 2021 m. bent kartą narkotikus buvo vartoję 14,1 proc. 15-64 m. Lietuvos gyventojų (15-34 m. amžiaus gyventojų grupėje – 23,8 proc.), kai tarp šiame tyrime dalyvavusių naktinio pasilinksminimo vietų lankytojų išbandžiusių kokius nors narkotikus buvo 36,6 proc.. Bent kartą per paskutines 30 d. narkotikus vartojo vos 1,6 proc. 15-64 m. Lietuvos gyventojų (15-34 m. amžiaus gyventojų grupėje – 3,2 proc.) ir net 13,5 proc. naktinio pasilinksminimo vietų lankytojų.

Specialistams nerimą kelia narkotikų ir kitų psichoaktyviųjų medžiagų maišymas, vartojimas kartu, nes toks elgesys gali padidinti sveikatos sutrikimų bei perdozavimo tikimybę. Deja, 16,5 proc. šiame tyrime dalyvavusių naktinio pasilinksminimo vietų lankytojų bent kartą gyvenime buvo vartoję skirtingus narkotikus vienu metu. Narkotikus kartu su alkoholiu bent kartą gyvenime vartojo 25,8 proc. tyrimo dalyvių, narkotikus kartu su energiniais gėrimais – 16,3 proc., narkotikus kartu su tabako ar nikotino gaminiais – 26,6 proc.. 10,3 proc. tyrimo dalyvių buvo vartoję narkotikus kartu su psichotropiniais vaistais. Nors bent kartą gyvenime vartojusių skirtingus narkotikus vienu metu ir narkotikus vartojusių kartu su alkoholiu dalis 2022 m. buvo mažesnė nei 2018 m., tačiau didesnė nei 2008 m. ir 2013 m. Be to, stebima, kad per paskutines 30 d. vartojusių skirtingų narkotikų derinius skaičius didėja.

Vartojo kokius nors narkotikus:

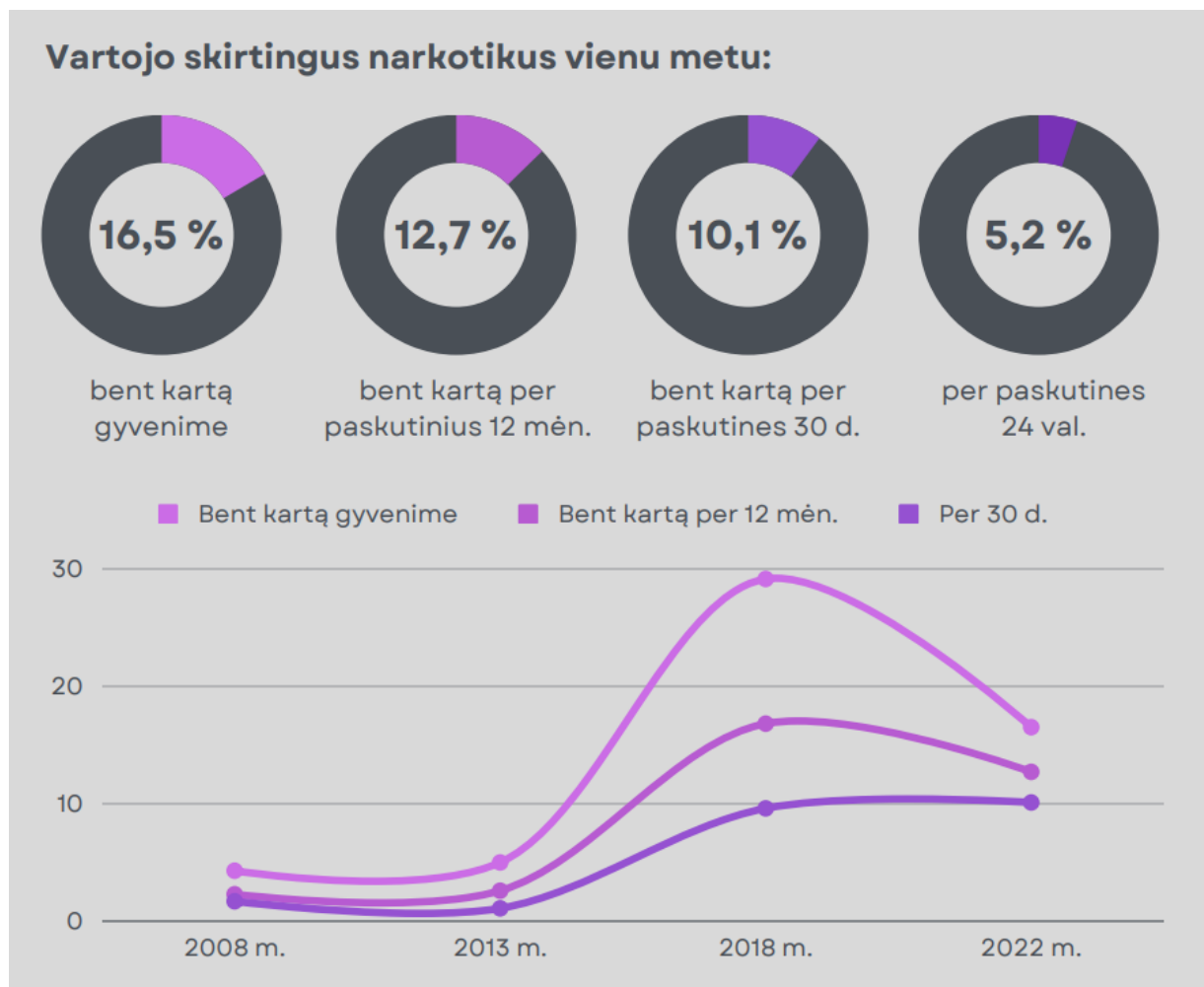
Pastebima, kad 2022 m. narkotikų vartojimas bent kartą gyvenime tarp pasilinksminimo vietų lankytojų buvo mažesnis nei 2018 m., tačiau didesnis nei 2008 m. ir 2013 m. Panašios tendencijos stebimos ir vertinant vartojimą per paskutinius 12 mėn. bei per paskutines 30 d. Vis dėlto, narkotikų vartojimo per paskutines 24 val. paplitimas 2022 m. buvo toks pat kaip ir prieš ketverius metus, t.y. nesumažėjo.

Svarbu atkreipti dėmesį, kad Lietuvoje narkotikų vartojimo paplitimas tarp naktinio pasilinksminimo vietų lankytojų yra net kelis kartus didesnis nei bendrojoje populiacijoje. 2021 m. bent kartą narkotikus buvo vartoję 14,1 proc. 15-64 m. Lietuvos gyventojų (15-34 m. amžiaus gyventojų grupėje – 23,8 proc.), kai tarp šiame tyrime dalyvavusių naktinio pasilinksminimo vietų lankytojų išbandžiusių kokius nors narkotikus buvo 36,6 proc.. Bent kartą per paskutines 30 d. narkotikus vartojo vos 1,6 proc. 15-64 m. Lietuvos gyventojų (15-34 m. amžiaus gyventojų grupėje – 3,2 proc.) ir net 13,5 proc. naktinio pasilinksminimo vietų lankytojų.

Specialistams nerimą kelia narkotikų ir kitų psichoaktyviųjų medžiagų maišymas, vartojimas kartu, nes toks elgesys gali padidinti sveikatos sutrikimų bei perdozavimo tikimybę. Deja, 16,5 proc. šiame tyrime dalyvavusių naktinio pasilinksminimo vietų lankytojų bent kartą gyvenime buvo vartoję skirtingus narkotikus vienu metu. Narkotikus kartu su alkoholiu bent kartą gyvenime vartojo 25,8 proc. tyrimo dalyvių, narkotikus kartu su energiniais gėrimais – 16,3 proc., narkotikus kartu su tabako ar nikotino gaminiais – 26,6 proc.. 10,3 proc. tyrimo dalyvių buvo vartoję narkotikus kartu su psichotropiniais vaistais. Nors bent kartą gyvenime vartojusių skirtingus narkotikus vienu metu ir narkotikus vartojusių kartu su alkoholiu dalis 2022 m. buvo mažesnė nei 2018 m., tačiau didesnė nei 2008

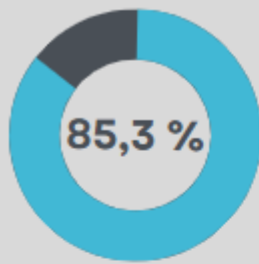
m. ir 2013 m. Be to, stebima, kad per paskutines 30 d. vartojusių skirtingų narkotikų derinius skaičius didėja.

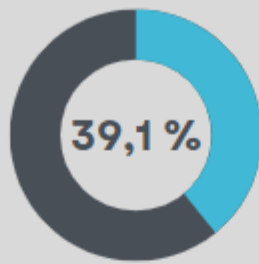
Narkotikų rinka greitai keičiasi, prisitaiko prie situacijos šalyje, Europoje ir pasaulyje, keičiasi narkotikų vartojimo formos, rinkoje atsiranda naujų psichoaktyviųjų medžiagų. Tyrimas parodė, kad 20,9 proc. tyrimo dalyvių bent kartą gyvenime vartojo elektronines cigaretes su THC. Sintetinius kanabinoidus buvo išbandę 12,5 proc. tyrimo dalyvių, sintetinius katinonus – 4,2 proc., o ketaminus – 3,6 proc..

Pasilinksminimas naktiniuose klubuose, baruose neretai siejamas su narkotikų vartojimu. Išties, naktinio pasilinksminimo vietose pasiūlymo pabandyti narkotikų buvo sulaukę 26,2 proc. apklausos dalyvių, o 15,2 proc. kokius nors narkotikus išbandžiusių respondentų narkotikus dažniausiai įsigyja būtent iš narkotikų prekeivių naktiniame klube, bare ar jų prieigose. 40,2 proc. kokius nors narkotikus išbandžiusių respondentų nurodė, kad narkotikus vartoja naktinio pasilinksminimo vietose.

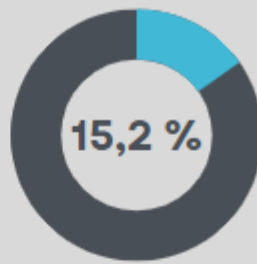
Narkotikus dažniausiai įsigyja*:

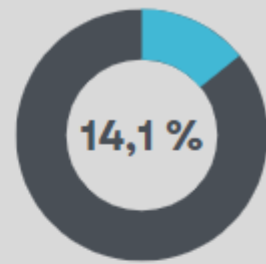
iš draugų

iš narkotikų
prekeivių

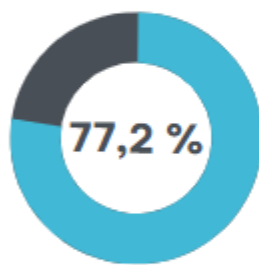

iš narkotikų prekeivių
naktiniame klube,
bare, jų prieigose

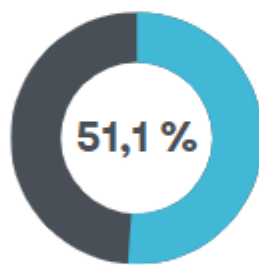

perka internetu

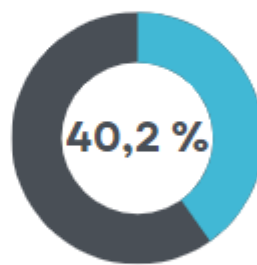
Vietos, kuriose vartoja narkotikus*:

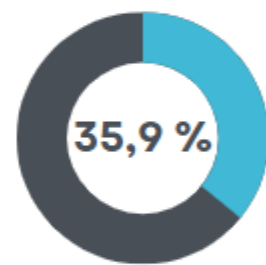
draugų, pažįstamų
vakarėliuose
namuose

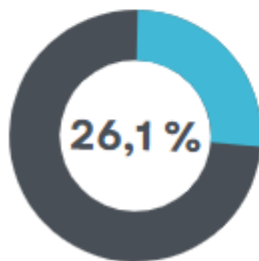
ramioje aplinkoje
su draugais,
pvz., namuose

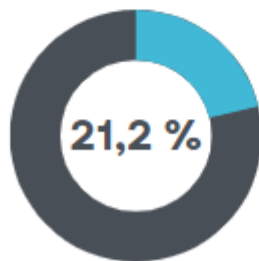
naktiniuose
klubuose, baruose

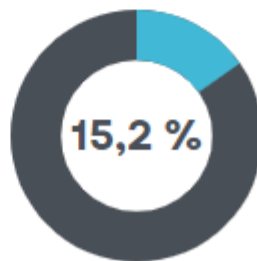
muzikos
festivaliuose

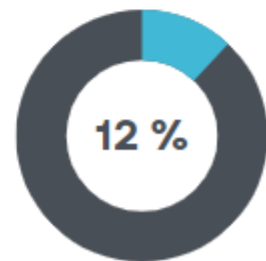
gamtoje

lankantis
užsienio šalyse

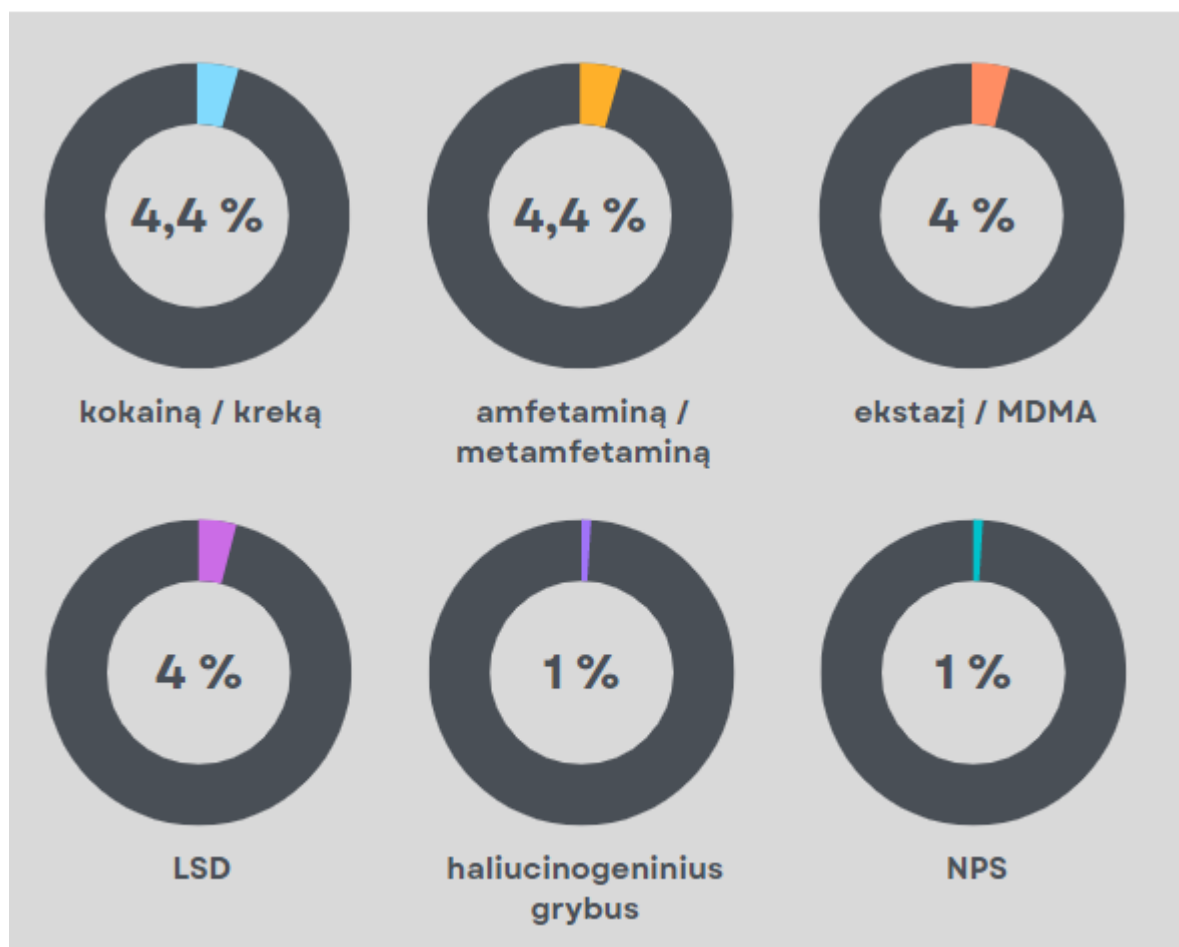
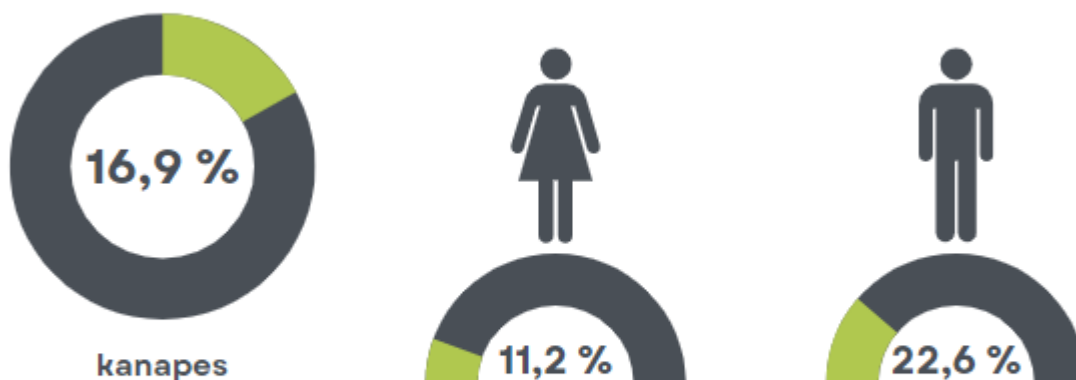
kazino / lošimų
automatų
salonuose

būdami vieni,
pvz., namuose

16,9 proc. respondentų nurodė, kad per pastaruosius 12 mėn. lankydami naktinio pasilinksminimo vietose vartojo kanapes. Po 4-4,4 proc. respondentų naktinio pasilinksminimo vietose vartojo kokainą ar kreką, amfetaminą ar metamfetaminą, ekstazę / MDMA, LSD. Rečiau naktinio pasilinksminimo vietose vartoti haliucinogeniniai grybai (1 proc.) ir naujos psichoaktyviosios medžiagos (1 proc.).

Naktinio pasilinksminimo vietų lankytojai bent kartą per paskutinius 12 mėn. naktinio pasilinksminimo vietose vartojo:

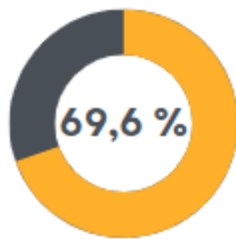
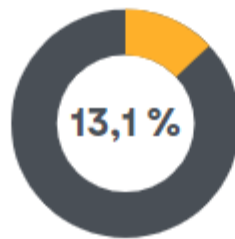
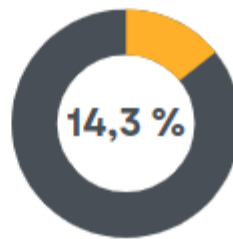
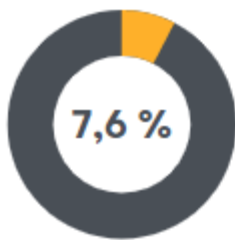
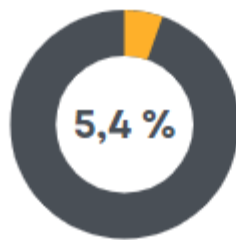

Beveik visi respondentai per pastaruosius 12 mėn., kuomet lankėsi naktinio pasilinksminimo vietose, vartojo alkoholį (97,4 proc.), o beveik pusė (44,3 proc.) respondentų naktinio pasilinksminimo vietose buvo padauginę alkoholinių gėrimų. Dažniausiai alkoholinius gėrimus vartojo ir jų padauginavo vyrai, asmenys, kurie naktinio pasilinksminimo vietose lankosi kelis kartus per savaitę, t.y. dažniausiai. 69,6 proc. respondentų alkoholinius gėrimus vartojo per 24 val. iki apklausos, o 13,1 proc. respondentų per paskutines 24 val. buvo išgėrę 6 ar daugiau standartinių alkoholio vienetų vienu metu. Per paskutinę parą alkoholį kartu su energiniais gėrimais vartojo 14,3 proc. pasilinksminimo vietų lankytojų, kartu su narkotikais – 2 proc., o kartu su psichotropiniais vaistais – 1,6 proc..

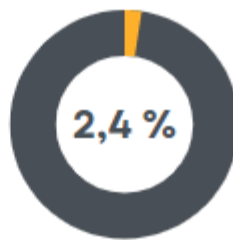
Vienas iš keturių naktinių klubų ir barų lankytojų vartojo narkotikus derinyje su alkoholiu, o 16,5 proc. vartojo skirtingus narkotikus vienu metu. Panaši dalis vartojo narkotikus kartu su energiniais gėrimais, o kas dešimtas naktinio pasilinksminimo vietų lankytojas vartojo narkotikus kartu su

psichotropiniais

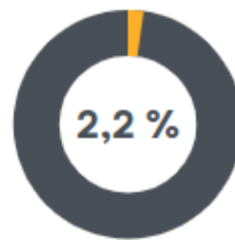
vaistais.

Per paskutines 24 valandas iki apklausos vartojo:alkoholinius
gėrimus6 ar daugiau standart.
alkoholio vienetų*alkoholį kartu su
energiniais gėrimaisalkoholį kartu su
psichotrop. vaistaisbet kokius
narkotikus

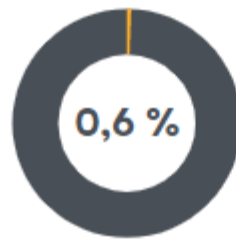
kanapes

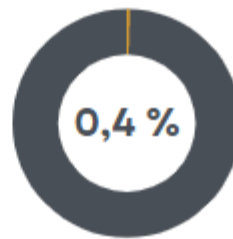
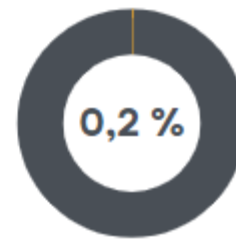
kokainą / kreką

amfetaminą /
metamfetaminą

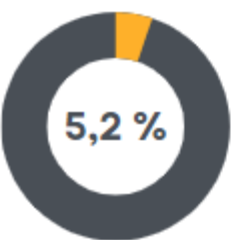
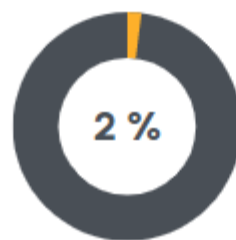
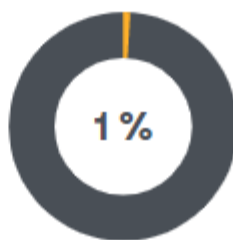
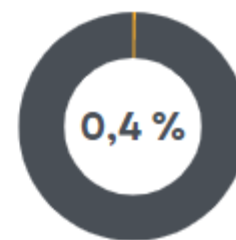
LSD

ekstazį / MDMA

haliucinogeninius
grybus

heroiną

skirtingus narkotikus
vienu metunarkotikus kartu
su alkoholiunarkotikus kartu su
energ. gėrimaisnarkotikus kartu su
psichotrop. vaistais

Skirtingų psichoaktyviųjų medžiagų maišymas, vartojimas deriniuose ar prabėgus mažai laiko nuo pirmosios medžiagos suvartojimo, gali padidinti šių medžiagų toksinį poveikį, kuris gali tapti sunkiai nuspėjamu. Pavyzdžiui, dėl tokiose kombinacijose dažniausiai pasitaikančio alkoholio gali būti sunkiau suvokti koks kiekis kitų medžiagų buvo suvartotas, dėl to gali būti suvartota daugiau nei iš pradžių planuota. Skirtingų psichoaktyviųjų medžiagų kombinacijos taip pat gali padidinti nelaimingų atsitikimų, susižalojimų tikimybę. Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centro duomenimis, Europoje daug mirties atvejų dėl perdozavimo yra susiję būtent su kelių skirtingų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimu, dažniausiai neteisėtų opioidų vartojimu derinyje su kitais narkotikais, vaistais ar alkoholiu.

Sprendžiant šią problemą labai svarbios yra prevencijos ir žalos mažinimo priemonės šios tikslinės grupės asmenims. Departamentas aktyviai bendradarbiauja su nevyriausybinėmis organizacijomis ir kitais socialiniais partneriais siekdamas didinti jaunimo, pasilinksminimo vietų, muzikos festivalių lankytojų supratimą apie psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo keliamą grėsmę sveikatai, supažindinti juos su aktualiausia informacija, ugdyti kritinį mąstymą eksperimentuojant su narkotikais ir paskatinti keisti nuostatas bei elgesį psichoaktyviųjų medžiagų atžvilgiu.

Bendradarbiaujant su koalicija „Galiu gyventi“ bei Vilniaus miesto savivaldybės visuomenės sveikatos biuru „Vilnius sveikiau“, Departamentas atnaujino dar 2019 m. išleistas rekomendacijas. Naujausiame rekomendacijų leidinyje pasilinksminimo vietų ir masinių renginių vadovai ir darbuotojai ras ne tik patarimus, kaip užtikrinti saugumą ir psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevenciją, bet ir gales plačiau susipažinti su pateikiama moksline informacija apie tokias medžiagas kaip alkoholis, narkotinės bei naujos psichoaktyviosios medžiagos, susipažinti su įdomiais faktais bei tyrimų rezultatais. Taip pat Departamentas rekomendacijų leidinyje įdiegė naujieną – atmintinę, kuria gali pasinaudoti kiekviena pasilinksminimo įstaiga – tiek pradedanti, tiek jau ilgą laiką vykdanči psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevenciją.

- **Dėl Lietuvos Respublikos loterijų įstatymo pakeitimo įstatymų projektų (XIVP-1913, XIVP-2044)**

Balandžio 19 d. Komisija svarstė aktualų klausimą dėl projektų, susijusių su loterijų įstatymų pakeitimais.

Balandžio 20 d. Seime buvo pateikiamas Loterijų įstatymo projektas [XIVP-2044](#), kuriuo yra siekiama apsaugoti asmenis nuo neigiamo interneto ryšiu platinamų loterijų poveikio.

Projekte yra siūloma nustatyti, kad asmenys Lošimų priežiūros tarnybai prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos (LPT) arba loterijų organizatoriui turėtų teisę pateikti prašymą neleisti jam pirkti ir dalyvauti interneto ryšiu platinamose loterijose.

Prašymai neleisti dalyvauti interneto ryšio loterijose turėtų būti registruojami į Lietuvoje jau veikiančią Apsiribojusių savo galimybę lošti asmenų registrą.

Primename, kad 2017 m. gegužės 1 d. įsigaliojus Azartinių lošimų įstatymo pataisai, savanoriška prašymų dėl savęs apribojimo nuo lošimų programa įgijo teisinį pagrindą, įsigaliojo **Apribojusių savo teisę lošti asmenų registras**. Minėto įstatymo pataisa įpareigojo visus be išimties Lietuvoje registruotus ir savo veiklą vykdančius lošimų organizatorius neleisti lošti asmenims, įtrauktiems į minėtą registrą. Už minėto įstatymo nesilaikymą lošimų organizatoriams yra numatyta administracinė atsakomybė.

Šiuo metu apsiriboti galimybę lošti galima antžeminius (kazino, automatų salonai) bei nuotolinius lošimus organizuojančiuose bendrovėse.

Lošimų priežiūros tarnybos duomenimis 2023 m. balandžio 1 d., Apribojusių savo galimybę lošti asmenų registre nuo programos pradžios yra gautas **35 338** prašymas neleisti lošti ir dalyvauti nuotoliniuose lošimuose. Galiojančių prašymų iš viso yra **13 568**.

Komisijos posėdyje dalyvavusio Lietuvos Loterijų asociacijos prezidento Andriaus Karaliūno nuomone, ši papildoma apsauga (loterijų prijungimas prie Apribojusių savo galimybę lošti asmenų registro) loterijų žaidėjams nėra reikalinga.

A. Karaliūnas akcentavo, kad loterijose žmonės žaidžia labai saikingai, siekdami laimėjimo, bet suprasdami nedidelę laimėjimo tikimybę ir, kad tai yra pramoga, o ne azartas.

Pasak pranešėjo, dabar galiojančiame Loterijų įstatyme yra nustatyti pakankami saugikliai, pvz. negalima naudoti lošimų pavadinimų ir įrenginių imitacijų, negalima visų simbolių biliete atidengti vienu mygtuko paspaudimu, tiražas negali vykti tik vienam bilieto pirkėjui ir pan.

Be to, 2021 m. gegužės 1 d. įsigaliojusiame naujai parengtame Loterijų įstatyme atsirado ir daugiau naujo reglamentavimo: pakeistas beveik 30 metų veikęs Lietuvos tautinio olimpinio komiteto (LTOK) paramos modelis – 8 proc. paramos perkelta į loterijų mokestį; 5 proc. padidintas loterijų mokesčio tarifas; 2022 m. nustatytas loterijos dalyvių amžius ir draudimas siūlyti loterijos bilietus parduotuvėse kasose. Taip pat Seime tuo metu buvo pateiktas Loterijų įstatymo pakeitimo projektas [XIVP-1913](#), kuriuo siūloma drausti bet kokiomis priemonėmis skatinti dalyvauti internetinėse loterijose.

Reprezentatyvios gyventojų apklausos (atliekamos LPT užsakymu) rodo, kad gyventojų susidomėjimas loterijomis mažėja: 2017 m. jose dalyvavo 71 proc. 2022 m. – 47 proc. gyventojų.

Apibendrinamas situaciją Lošimų priežiūros tarnybos atstovas Arnoldas Dilba kalbėjo, kad daugiausia problemų kyla tuomet, kai yra žaidžiamos būtent momentinės internetinio ryšio loterijos. Šios loterijos sukelia daugiausia azarto, kuris priklauso nuo statymo atlikimo ir rezultato paaiškėjimo laiko, o tai užtrunka tik kelias sekundes. Popieriniu pavidalu pardavinėjamuose loterijų bilietuose problemų Lošimų priežiūros tarnybos atstovas nematė.

Komisijos pirmininkė Morgana Danielė, baigdama klausimo svarstymą sakė, kad tyrimų ir įrodymų, ar problema, apie kurią šiandien kalbame, iš tiesų egzistuoja, šiandien neturime, prie šio klausimo svarstymo turėsime grįžti, kai vyks projekto svarstymas komitetuose ir komisijose, kad bus įdomu išgirsti akademikų išvadas bei jau pradėtų vykdyti tyrimų šia tema rezultatus.

- **Dėl priklausomybės ligų pasekmių šalinimui ir priklausomybių prevencijai skiriamo finansavimo ir įgyvendinimo**

Balandžio 19 d. Komisija svarstė klausimą dėl priklausomybės ligų pasekmių šalinimui ir priklausomybių prevencijai skiriamo finansavimo ir įgyvendinimo.

Posėdyje dalyvavusios Sveikatos apsaugos ministerijos Psichikos sveikatos skyriaus patarėja Jelena Talačkienė ir vyriausioji specialistė Ugnė Širvinskaitė pristatė valstybės biudžeto lėšas, skirtas priklausomybių pasekmių šalinimui ir prevencijai 2023 m.

Respublikiniam priklausomybės ligų centrui 2023 m. skirta **8 249,0 Eur.** (2022 m. – 8 176,1 tūkst. Eur., 2021 m. 5 410,1 tūkst. Eur.). Iš jų: **6 526,0 tūkst. Eur.** darbo užmokesčiui; **105 tūkst. Eur.** turtui įsigyti; **838 tūkst. Eur.** kitoms išlaidoms. Žemo slenksčio paslaugų teikimui papildomai skirta iš VB lėšų - **780 tūkst. Eur.**

Valstybės biudžeto specialiosios tikslinės dotacijos lėšomis Visuomenės sveikatos biuruose finansuojama priklausomybės konsultantų paslaugų teikimas bei ankstyvosios intervencijos paslaugų teikimas. Priklausomybės konsultantų paslaugų teikimas 2022 m. duomenimis vykdomas 100 proc. savivaldybių. Prognozuojami šie rodikliai: suteiktų priklausomybės konsultantų paslaugų skaičius 2023 m. – 19 021 (2022 m. – 16 497; 2021 m. – 15 329).

2022 m. Ankstyvosios intervencijos programa buvo įgyvendinama 44 iš 60 savivaldybių. Lyginant su 2022 m., pastebimos teigiamos tendencijos – Programą įgyvendino 3 savivaldybių daugiau nei prieš metus. 2022 m. Programos užsiėmimus pradėjo lankyti 657 jaunuolių, iš jų 539 (82 proc.) sėkmingai baigė Programą (2021 m. pradėjo lankyti 490 jaunuolių, iš jų 403 (82 proc.) sėkmingai baigė programą).

Psichikos sveikatai bendrai iš tikslinės dotacijos skirta 4 134 tūkst. Eur (2022 m. 4 146 tūkst. Eur.)

2022–2030 m. Sveikatos išsaugojimo ir stiprinimo plėtros programos priemonės “Stiprinti gyventojų psichikos sveikatą bei plėtoti psichoaktyviųjų medžiagų kontrolę ir vartojimo prevenciją” numatomos veiklų kryptys: Stiprinti gyventojų psichikos sveikatą bei plėtoti psichoaktyviųjų medžiagų ir kitų priklausomybę sukeliančių veiksmų kontrolę ir prevenciją.

- Psichikos sveikatos stiprinimas, psichikos sveikatos raštingumo didinimas ir psichikos sveikatos stigmatizavimo mažinimas 11 625 tūkst. Eur.
- Savižudybių prevencija 5 299 tūkst. Eur.
- Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencija, ankstyvoji intervencija, pagalba ir žalos mažinimas **6 568 tūkst. Eur.**
- Vaiko garantijos iniciatyvos įgyvendinimas 14 508 tūkst. Eur.

Sveikatos išsaugojimo ir stiprinimo plėtros programos **2 priemonei** „Stiprinti gyventojų psichikos sveikatą bei plėtoti psichoaktyviųjų medžiagų kontrolę ir vartojimo prevenciją“ 2023 m. skirtos lėšos ir numatomos veiklos: Nacionalinė metimo rūkyti telefoninė linija - **138 tūkst. Eur (VB lėšos)**

- Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo ankstyvosios intervencijos programos - **48 tūkst. Eur. (ES lėšos);**
- Psichoaktyviųjų medžiagų prevencijos ir žalos mažinimo priemonių taikymas jaunimo pasilinksminimo vietose - **11 tūkst. Eur. (ES lėšos)**

Sveikatos išsaugojimo ir stiprinimo plėtros programos 2024 m. ir 2025 m. finansinės projekcijos:
2024 m. 245 tūkst. Eur (VB): Nacionalinė metimo rūkyti pagalbos telefoninė linija. **723 tūkst. Eur (ES):** Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo ankstyvosios intervencijos programos, psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos kokybės ir veiksmingumo didinimas, žemo slenksčio paslaugų plėtra narkotines medžiagas vartojantiems asmenims, psichoaktyviųjų medžiagų prevencijos ir žalos mažinimo priemonių taikymas jaunimo pasilinksminimo vietose.

2025 m. 203 tūkst. Eur (VB): Nacionalinė metimo rūkyti pagalbos telefoninė linija. **1 034 tūkst. Eur (ES):** Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo ankstyvosios intervencijos programos; Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos kokybės ir veiksmingumo didinimas; Žemo slenksčio paslaugų plėtra narkotines medžiagas vartojantiems asmenims; Psichoaktyviųjų medžiagų prevencijos ir žalos mažinimo priemonių taikymas jaunimo pasilinksminimo vietose.

Sveikatos išsaugojimo ir stiprinimo plėtros programos **3 priemonei** „Gerinti kokybiškų visuomenės sveikatos paslaugų prieinamumą regionuose: Priklausomybės ligų prevencijos (psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo mažinimo) paslaugų prieinamumo didinimas ir įvairių iniciatyvų tikslinėse grupėse skatinimas“ finansinės projekcijos:

- 2023 m. – 1 540 tūkst. Eur.;
- 2024 m. – 3 520 tūkst. Eur.;
- 2025 m. – 4 400 tūkst. Eur.

Prioritetas teikiamas psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo pirminės prevencijos ir intervencijos veikloms. Tikslinės grupės: vaikai, paaugliai, jaunimas ir jų aplinkos nariai (šeima, mokykla, bendruomenė). Išankstinė sąlyga – Patvirtintose regionų plėtros planų priemonėse numatytos veiklos yra pagrįstos mokslo įrodymais, pripažinta gera praktika ar tarptautiniais standartais pagal SAM pateiktas rekomendacijas.

Minimalių intervencijų pirminėje sveikatos priežiūros grandyje vertinant rizikingą alkoholio vartojimą (AUDIT) ir teikiant rekomendacijas dėl vartojimo mažinimo/nutraukimo įgyvendinimas.

- Paslaugos pradėtos taikyti nuo 2018-07-01 pagal SAM patvirtintą įsakymą, kuris buvo atnaujintas pagal PSO metodiką 2021 m.;
- Paslaugas teikia šeimos gydytojas, gydytojas psichiatras, bendrosios praktikos, bendruomenės, išplėstinės praktikos, psichikos sveikatos slaugytojas ar medicinos psichologas;
- Už paslaugą gydymo įstaigoms apmokama papildomai Privalomojo sveikatos draudimo fondo lėšomis (1,2 Eur);
- Per beveik 5 m. laikotarpį paslaugos suteiktos virš 386 tūkst. asmenų, paslaugų geografinis padengiamumas – virš 87 proc.;
- Pagal PSO metodiką (išleista LT versija) apmokyta virš 1300 specialistų

Rūkymo trumposios intervencijos ir pagalba metantiems rūkyti – numatoma plėtra

Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencija, ankstyvoji intervencija, pagalba ir žalos mažinimas.

- Skirtas VB finansavimas nacionalinės metimo rūkyti pagalbos telefoninės linijos steigimui ir veikimui (1,4 mln. EUR 2023-2029 m.)
- Parengtas SAM įsakymo projektas dėl rūkymo įpročių įvertinimo, trumposios metimo rūkyti intervencijos ir išplėstinės metimo rūkyti pagalbos paslaugų teikimo
- Išleistas metodinis vadovas paslaugų teikėjams ir praktinių patarimų vadovas, skirtas metantiems rūkyti asmenims
- Parengta priklausomybės nuo tabako diagnostikos ir gydymo mokymų programa, pradėti vykdyti paslaugų teikimo mokymai (apmokyta virš 500 specialistų, (iki 2023-07 bus apmokyta 1125)
- Išplėstinės metimo rūkyti pagalbos konsultacijos finansuojamos iš valstybės tikslinės dotacijos savivaldybėms nuo 2023 m.

Posėdyje dalyvavusi Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos Ugdymo departamento, Švietimo pagalbos skyriaus vyriausioji specialistė Jurgita Bagdonaitė pristatė valstybės biudžeto lėšas, skirtas prevencinėms ir gyvenimo įgūdžių programoms.

Pranešėja pristatė, kad Gyvenimo įgūdžių programą, planuojama įgyvendinti nuo 2023 metų rugsėjo 1d. Atsižvelgiant į Lietuvos vaikų emocinei gerovei tenkančius iššūkius ir į modeliuojamus pokyčius bendrajame ugdyme nuo 2023–2024 m. m. mokyklose bus įgyvendinama naujai parengta Gyvenimo įgūdžių bendroji programa, užtikrinsianti bazinį ir nuoseklų socialinių ir emocinių kompetencijų ugdymą nuo 1 iki 10 / II gimnazijos klasės. 2023 metais biudžete numatyti **2034 tūkst. Eur.**

„Gyvenimo įgūdžiai“ kiekvienoje klasėje apima šias temines sritis:

- socialinis ir emocinis ugdymas,
- psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencija,
- patyčių ir smurto prevencija,
- savižudybių prevencija,
- lytiškumo ugdymas,
- sveikatos ugdymas,
- pirmoji pagalba,
- žmogaus sauga.

Šios teminės sritys kiekvienoje klasėje gilinamos atsižvelgiant į mokinių amžių ir pasirengimą suprasti konkrečią temą. Detali informacija apie tai, kaip pagrindinės teminės sritys atsispindi kiekvienos klasės ugdymo turinyje skelbiama viešai emokykla.lt prie visų bendrųjų programų.

Švietimo valdymo informacinės sistemos duomenimis per paskutinius mokslo metus (2021-2022) prevencines programas įgyvendino ir jose dalyvavo 97 proc. bendrojo ugdymo mokyklų, profesinio mokymo įstaigų, pataisos namų (izoliatoriaus) skyriai, akademijos, darželiai ir pan.

2022 metais populiariausios programos buvo Paauglystės kryžkelės, ją įgyvendino 320 mokyklų, Žipio draugai, šią programą įgyvendino 257 švietimo įstaigos ir Antras žingsnis – 242 mokyklų. Populiariausioje prevencinėje programoje t.y. Paauglystės kryžkelės, dalyvavo 59 293 mokiniai.

Nuo 2023 m. rugsėjo 1 d. įsigalioja Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo Nr. I-1489 pataisos. Jomis suteikiamas įgaliojimas švietimo, mokslo ir sporto ministrui nustatyti prevencinių programų kriterijus ir apibrėžti vykdomų programų įgyvendinimo galimybes, taip siekiama užtikrinti kokybiškų prevencinių programų patekimą į mokyklas, taip pat siekiama tikslinių prevencinių programų diegimą vykdyti atsižvelgiant į išreikštus mokyklos ar savivaldybės poreikius.

Siekiant užtikrinti 56 straipsnio 2 dalies 1 ir 5 punktų nuostatų įgyvendinimą, Švietimo, mokslo ir sporto ministro 2023 m. balandžio 11 d. įsakymu Nr. V-488 sudarytai darbo grupei yra pavesta iki birželio 15 d. parengti prevencinių programų kriterijus ir atitikties jiems vertinimo tvarkos projektą, taip pat peržiūrėti Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2017 m. kovo 22 d. Nr. V-190 įsakymu „Dėl Smurto prevencijos įgyvendinimo mokyklose rekomendacijų patvirtinimo“ patvirtintas Smurto prevencijos įgyvendinimo mokyklose rekomendacijos ir pagal jas parengti rekomendacijas dėl prevencinių programų įgyvendinimo mokyklose.

Šiais metais Švietimo, mokslo ir sporto ministerija skiria lėšų ESPAD (alkoholio ir kitų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo) tyrimui. Skiriamos lėšos tyrimo apklausos paruošimui. ESPAD duomenys reikalingi esamai psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimo ar sumažėjimo paauglių (15-16 m.) tarpe situacijai Lietuvoje įvertinti. Įvertinus gautus ESPAD-24 tyrimo rezultatus bus organizuojami seminarai skirti mokinių rizikingos elgsenos ir prevencinėms veikloms gerinti.

Preveninių programų finansavimas 2015-2023 m.

Metai	ES lėšos (tūkst. Eur)	Valstybės biudžeto lėšos (tūkst. Eur)
2015	287	60
2016	-	75
2017	484,5	43,2 ir galimybė naudoti MK
2018	885,5	23,9 ir galimybė naudoti MK
2019	1 950	22 KK 3 eurai/mokiniui
2020	810	17 KK 3 eurai/mokiniui
2021	-	1 353
2022	-	1 377
2023	-	1,400

- **Dėl Reintegracijos paslaugų nuo psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo priklausomiems asmenims teikimo tvarkos aprašo projekto. Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatyme numatytų pakeitimų psichologinę ir socialinę reabilitaciją gaunantiems priklausomiems nuo psichoaktyviųjų medžiagų asmenims**

Gegužės 10 d. Komisija susirinko į posėdį išklausti kaip veikia sukurta ir 2022 m. gruodžio 6 d. Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu patvirtinta Reintegracijos paslaugų nuo psichoaktyviųjų medžiagų priklausomiems asmenims teikimo [tvarka](#).

Komisijos pirmininkė Morgana Danielė ankstesniuose Komisijos posėdžiuose ne kartą yra pabrėžusi, kad reabilitaciją baigusiems asmenims yra būtina atkurti socialinius ryšius, jiems turi būti padedama įsidarbinant, tarpininkaujama, kad asmuo neatkristų ir sėkmingai integruotųsi į visuomenę bei darbo rinką. Pirmininkės nuomone, šis procesas turi vykti žmogaus gyvenamojoje aplinkoje.

Patvirtintoje naujojoje tvarkoje yra nustatytos šios reintegracijos priklausomiems asmenims paslaugos: pagalba gaunant ir (ar) suteikiant apgyvendinimą, pagalba gaunant ir (ar) suteikiant psichologo konsultacijas, pagalba stiprinant ir (ar) ugdant socialinius įgūdžius, pagalba gerinant finansinį raštingumą, pagalba sprendžiant teisinius klausimus, pagalba sprendžiant išsilavinimo ir (ar) įsidarbinimo klausimus, pagalba sprendžiant sveikatos problemas, kitos individualios paslaugų gavėjo poreikius atitinkančios paslaugos, kurios gali padėti asmeniui reintegrotis į visuomenę ir (ar) darbo rinką, joje išlikti ir išvengti socialinės atskirties.

Pirmieji

reintegracijos paslaugų priklausomiems asmenims žingsneliai pradėti žengti 2023 m. balandžio 1 d., prasidėjus iš Europos Sąjungos fondų finansuojamam **projektui „Būk laisvas – nebūk priklausomas“**. Projektas bus įgyvendinamas iki 2028 m. balandžio 1 d. Projektui skirtos lėšos sudaro 346 240 eurų. Iš šių lėšų bus apmokamos psichologo, socialinio darbuotojo, užimtumo/individualios priežiūros specialisto darbo užmokesčio išlaidos.

Reintegracijos paslaugas teiks 8, iš šiuo metu reabilitacijos paslaugas teikiančių 11 partnerių. Planuojama, kad reintegracijos paslaugas gaus 415 asmenų.

Paslaugas teikiančioje įstaigoje asmenims reintegrotis į visuomenę padės koordinatorius, socialinis darbuotojas, individualios priežiūros darbuotojas, psichologas.

Daug diskusijų posėdyje sukėlė tvarkoje atsiradusi nauja „koordinatoriaus“ pareigybė. Komisijos nariams liko neaišku, kokios specializacijos asmenys vykdys šią funkciją ir koku būdu bus įgyjama tinkama kvalifikacija koordinatoriaus pareigybei.

Posėdyje Komisijai buvo pristatyti ir Socialinių paslaugų įstatyme (toliau – Įstatymas) numatyti pakeitimai, psichologinę ir socialinę reabilitaciją gaunantiems priklausomiems nuo psichoaktyviųjų medžiagų asmenims. Pakeitimai šiuo metu yra svarstomi Vyriausybėje.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Socialinių paslaugų grupės vyresnioji patarėja Jurgita Gajauskienė, pristatė apie šiame įstatyme atsiradusią naują socialinės priežiūros paslaugą – psichologinę ir socialinę reabilitaciją vaikams, priklausomiems nuo psichoaktyviųjų medžiagų, bendruomenėje, taip pat su trumpalaikę socialinę globą susijusius pakeitimus suaugusiems asmenims, priklausomiems nuo psichoaktyviųjų medžiagų.

Komisijos pirmininkė, komentuodama planuojamus naujuosius Įstatymo pakeitimus akcentavo, kad daugelį metų teisės aktuose, kuriuose reglamentuojama nuo psichoaktyviųjų medžiagų priklausomų vaikų psichologinė ir socialinė reabilitacija, buvo kalbama tik apie patį vaiką. Pirmininkės nuomone, kalbant apie žalingai vartojančius ar jau priklausomus nuo psichoaktyviųjų medžiagų nepilnamečius, turime suprasti, kad reikia dirbti ne su vaiku atskirai, o su visa šeima ir net aplinka. Aptarimo Įstatymo pakeitime vėl yra įrašytas žodis „vaikams“, tai reiškia, kad kalbama apie vaikus išvežamus į reabilitacijos bendruomenę galbūt net 3 mėnesiams ar ilgiau. Toks vaiko atskyrimas nuo šeimos nėra galimas. Siūlė galvoti apie Įstatymo pakeitimą, atsižvelgiant į tai, kad paslauga turi būti teikiama kompleksiskai, įtraukiant visą šeimą.

• Dėl nepilnamečių rūkymo problematikos

Gegužės 24 d. Komisija, vykdydama parlamentinę kontrolę, susirinko į posėdį išklausti institucijų dėl viešojoje erdvėje paplitusios ir nerimą keliančios informacijos apie nepilnamečių rūkymą, paplitusį elektroninių cigarečių rūkymą Lietuvos mokyklose ir su tuo susijusiomis pasekmėmis.

Komisija norėjo išsiaiškinti, kokiais esamais įrankiais dabar naudojasi savivaldybės, vykdydamos pirminę ir antrinę prevenciją savo miestuose, kokius ilgalaikius tikslus yra nusimačiusios darbu su nepilnamečiais, kaip vyksta darbas su jaunimu už mokyklos ribų.

Lietuvos sveikatos mokslų universiteto atliktas Lietuvos moksleivių gyvenenos ir sveikatos (HBSC) tyrimas rodo, kad 2022 m. rūkančių elektronines cigaretes skaičius, 5-9 kl. moksleivių tarpe, išaugo iki 21 proc. (2018 m. – 17,9 proc.). Tuo metu rūkymas sumažėjo nuo 15,6 proc. (2018 m.) iki 12 proc. (2022 m.).

Sveikatos apsaugos ministerija, posėdyje pristatė pagrindinius valstybės sukurtus įrankius, kuriuos savivaldybės turi galimybę įsitraukti į savo ilgalaikius planus ir juos nuosekliai vykdyti.

Apibendrindama savivaldybėms skirtus įrankius Komisijos pirmininkė Morgana Danielė komentavo, kad vienas iš įrankių, kurį turi visos savivaldybės yra ankstyvosios intervencijos programa, skirta jau eksperimentuojantiems su psichoaktyviosiomis medžiagomis paaugliams. Tačiau dar ne visos savivaldybės šį įrankį yra įdarbinusios (vykdyta 48 savivaldybėse iš 60). Kitas įrankis, kuriuo kvietė visas savivaldybes pasinaudoti – skiriamos papildomos lėšos pirminei prevencijai regionams ir savivaldybėms. Trečias įrankis – lėšos, skirtos savivaldybėse dirbančių specialistų kompetencijų gerinimui.

Švietimo, mokslo ir sporto ministerija (toliau – ŠMSM) pristatė, kad Lietuvoje yra 11 akredituotų mokykloms sukurtų prevencinių programų (iš viso ŠMSM mokykloms siūlo 19 prevencinių programų). 2022 m. populiariausios programos buvo socialinio ir emocinio ugdymo programos: „Paauglystės kryžkelės“, ją įgyvendino 320 mokyklų (dalyvavo 59 293 mokiniai), „Zipio draugai“, šią programą įgyvendino 257 švietimo įstaigos ir „Antras žingsnis“ – 242 mokyklų. Lietuvoje šiuo metu yra 957 mokyklos, kartu su ikimokyklinio ugdymo įstaigomis – daugiau kaip 1000.

Nuo 2023 m. rugsėjo 1 d. visose mokyklose bus įgyvendinama naujai parengta „Gyvenimo įgūdžių programa“, kuri užtikrins bazinį ir nuoseklų socialinių ir emocinių kompetencijų ugdymą nuo 1 iki 10 / II gimnazijos klasės. 2023 m. šiai programai vykdyti valstybės biudžete yra numatytos 2034 tūkst. Eur lėšos.

Posėdžio metu Vilniaus miesto savivaldybės visuomenės sveikatos biuras pasidalino savo gerąją praktika – „Planet Youth“ modelio diegimu ir įgyvendinimu Vilniuje. Tai yra Vilniui adaptuotas iš Islandijos perimtas modelis, kuriuo siekiama, pasitelkiant šeimas, bendruomenes ir ugdymo įstaigas:

- didinti tėvų žinojimą apie psichoaktyviųjų medžiagų prevenciją šeimoje;
- Pagerinti paauglių gerovę mokyklose ir padidinti mokyklų galimybes gerinti mokinių sveikatą;
- Didinti mokinių sąmoningumą psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo klausimais;
- Užtikrinti, kad seniūnijoje yra erdvė, kurioje paaugliai saugiai ir sveikai gali leisti laisvalaikį ir kt.

Jaunimo reikalų agentūros atstovas Komisijai pristatė darbo su jaunimu gerąsias praktikas. 58 savivaldybėse vyksta atviras darbas su jaunimu, veikia 53 atvirieji jaunimo centrai ir 75 atvirosios jaunimo erdvės. 25 savivaldybės (27 komandos) vykdo mobilųjį darbą su jaunimu. 5 savivaldybėse (9 komandos) vyksta darbas su jaunimu gatvėse. Jaunimo informavimu ir konsultavimu užsiima 23 savivaldybės. Nepaisant siekio, sudaryti sąlygas jaunam žmogui įsitraukti į asmeninę, profesinę ir visuomeninę veiklą, tam dar labai trūksta nuoseklaus finansavimo užtikrinimo.

Apibendrinama posėdžio metu pristatytą informaciją Komisijos pirmininkė M. Danielė komentavo, kad prevencijos programų turime visiems, nuo darželinuko iki abituriento. Gerųjų praktikų ir įrankių, kuriuos galime įsisavinti, šiandien taip pat išgirdome ne vieną. Primygtinai prašė pačioms savivaldybėms, įsivertinus savo poreikius, nuspręsti, kurie įrankiai būtų joms tinkamiausi, išsikelti ilgalaikius tikslus ir nuosekliai juos vykdyti. Taip pat tikslingai skirti tam finansavimą. Komisijos pirmininkės nuomone, mažiausiai veiksmingos ir efektyvios yra trumpalaikės, parodomosios priemonės, kurios naudos neatneša.

Komisijos posėdyje dalyvavę elektroninėmis cigaretėmis prekiaujantys verslo atstovai, pažymėjo, kad legalus verslas atsakingai žiūri į kokybiškų gaminių prekybą, tačiau turi būti ieškoma išeičių, kaip užkardyti neaiškios sudėties produktų įsigijimą nepilnamečiams.

Policijos departamento atstovai pabrėžė, kad numatytos baudos už nelegalių priemonių pardavimą yra ženkliai per mažos. Komisija peržiūrėjo šios srities teisės aktus ir juos pakeitė, Komisija parengė Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 170 straipsnio pakeitimo įstatymo projektą Nr. [XIVP-3284](#), 2023 m. gruodžio 23 d. Seime priimtas įstatymas Nr. [XIV-2463](#) su Komisijos siūlytais pakeitimais.

• **Dėl priklausomybės ligoms ir su jomis susijusioms sritims numatytų programų ir priemonių Lietuvos kalėjimuose**

Birželio 7 d. Komisija, vykdydama parlamentinę kontrolę, jau ne pirmą kartą svarsto priklausomybės ligoms ir su jomis susijusioms sritims numatytų programų ir priemonių įgyvendinimo Lietuvos kalėjimuose klausimą.

Klausimo svarstymas tapo dar aktualesniu š. m. gegužės mėnesį pasirodžius Seimo kontrolierių įstaigos parengtai ataskaitai „Dėl hepatito B, hepatito C, tuberkuliozės, ŽIV/AIDS ir lytiškai plintančių infekcijų prevencijos ir šių ligų gydymo prieinamumo laisvės atėmimo bausmės atlikimo vietose“.

Seimo kontrolierė Erika Leonaitė, Komisijai pristatė pagrindines problemas, kurios išryškėjo patikrinimo Marijampolės, Alytaus ir Praveniškių 1-ajame kalėjimuose metu ir atkreipė Komisijos dėmesį, jog minėtose bausmės atlikimo vietose buvo nustatyta nemažai problemų ŽIV, hepatito B ir C, tuberkuliozės, lytiškai plintančių ligų prevencijos bei gydymo srityse.

Ataskaitą parengti paskatino svarbaus Europos Komiteto prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą (CPT) 2021 m. Lietuvos kalėjimuose atliktas patikrinimas, po kurio buvo teiktos rekomendacijos, susijusios su priklausomybės ligų prevencijos ir gydymo kalėjimuose aspektais.

Seimo kontrolierė įvardijo pagrindinius patikrinimų kalėjimuose metu nustatytus trūkumus:

- žmoniškųjų išteklių trūkumas,
- nepakankamas užkrečiamųjų ligų prevencijos organizavimas ir vykdymas,
- veiksmingo užkrečiamųjų ligų gydymo organizavimo trūkumai,
- nenustatyta pagalbos teikimo nuteistiesiems nukentėjusiems nuo seksualinio smurto tvarka,

- neužtikrinamas priklausomybių ligų gydymas ir rehabilitacija.

Pristatymo metu paaiškėjo, kad iki šiol nuteistiesiems kalėjimuose nesudaroma galimybė naudotis dezinfekcinėmis priemonėmis, steriliomis švirkštimosi priemonėmis, o prezervatyvai išduodami tik tiems nuteistiesiems, kurie turi teisę į ilgalaikius pasimatymus. Tokiu būdu nenorima pripažinti realybės, kad tarp nusiteistųjų egzistuoja nesaugūs lytiniai santykiai, lemiantys ŽIV ir lytiškai plintančių ligų plitimą.

Taip pat nėra patvirtinto užkrečiamųjų ligų prevencijos kalėjimuose plano. Nesiimama pakankamų priemonių tam, kad įstaigose būtų nustatytas užsikrėtimo šaltinis, infekcijos plitimo keliai, užsikrėtusiojo kontaktai su kitais nuteistaisiais.

Aptikus priemonių, skirtų tatuiruotėms daryti, ar pastebėjus, kad nuteistasis neseniai pasidarė tatuiruotę, veiksmų, susijusių su per kraują plintančių užkrečiamųjų ligų prevencija, nesiimama.

Nematoma išlieka seksualinio smurto problema kalėjimuose. Nėra patvirtintos aiškos tvarkos dėl užkrečiamųjų ligų prevencijos priemonių organizavimo tais atvejais, kai įtariama, jog nuteistasis patyrė seksualinį smurtą bausmės atlikimo vietoje.

Daliai nuteistųjų yra diagnozuotas hepatitas C, tačiau jiems nėra skiriamas gydymas, nes dar nenustatyti gydymui taikyti nacionaliniuose teisės aktuose numatyti morfologiniai kepenų uždegimo arba fibrozės požymiai, todėl kyla rizika, kad virusas gali būti perduotas kitiems asmenims.

Dalis nuteistųjų atsisako tirtis dėl ŽIV/AIDS, TBC, apie 20 proc. asmenų Alytaus kalėjime, kuriems nustatytas ŽIV/AIDS, nesigyro. Nėra renkama statistika, kiek yra ŽIV užsikrėtusių asmenų, kuriems taikoma antiretrovirusinė terapija, ar gydymas yra veiksmingas.

Asmenys, norintys patekti į įstaigų rehabilitacijos centrus, per įžanginę programą turi 6 savaites nevartoti psichiką veikiančių medžiagų, gyvendami būriuose, kuriuose yra paplitęs narkotinių medžiagų vartojimas.

Visų tikrintų įstaigų rehabilitacijos centruose nebuvo užpildytos visos patvirtintos pareigybės.

Nuteistųjų ir įstaigų darbuotojų švietimas užkrečiamųjų ligų plitimo prevencijos klausimais įstaigose yra nepakankamas.

Seimo kontrolierė taip pat pristatė kalėjimams teiktas rekomendacijas, kurias ragina įgyvendinti.

Lietuvos kalėjimų tarnybos vyriausioji gydytoja Nijolė Goštautaitė Midttun, apžvelgė pagalbos sergantiems priklausomybės ligomis Lietuvos kalėjimuose esamą situaciją.

Apibendrinama savo pristatymą nurodė šiuos pagrindinius situacijos Lietuvos kalėjimuose gerėjimo aspektus:

- ✓ Didėja specialistų, dirbančių su priklausomybėmis įvairovė ir skaičius (konsultantai, atvejo vadybininkai, socialiniai darbuotojai, pareigūnai),
- ✓ plečiamos gydymo paslaugos (naujas algoritmas, detoksikacija, rehabilitacijos ir po-reabilitacinių vietų skaičius),
- ✓ veiksmingai gydomos su priklausomybėmis susijusios infekcinės ligos,
- ✓ aktyvesnė perdozavimų prevencijos veikla (Naloksono rinkinių dalinimas),
- ✓ stiprinama personalo paieškos ir atrankos sistema,
- ✓ plėtojamas kvalifikacijos tobulinimas, peržiūrimas pareigūnų rengimas,
- ✓ stiprinama smurto prevencija,
- ✓ plėtojamas bendradarbiavimas su kitomis institucijomis.

Apibendrinama situaciją Komisijos pirmininkė Morgana Danielė komentavo, kad problemų turinys nėra naujas, tačiau jos, dėl nepaaiškinamų priežasčių, nebuvo sprendžiamos dešimtmečiais. Situacija kalėjimuose gerėja, tačiau vis dar susiduriama su iššūkiais. Neramina tatuiruočių praktikos, kurios aktyviai vyksta tarp jaunų žmonių kalėjimuose. Užsikrėtimų hepatitu C skaičius yra gana aukštas. Kalėjimuose atsirado galimybė verstis individualia veikla, kuria gali pasinaudoti menininkai, norintys tapyti, gaminti keramikos dirbinius ar drožinėti. Komisijos pirmininkės manymu, atėjo laikas išskaidrinti tatuiruočių darymosi praktikas kalėjimuose, sudaryti sąlygas tai atlikti steriliai. Individualios veiklos pagrindu galima būtų sudaryti galimybę savo amatą tobulinti ir tatuiruočių meistrams, net tik tapybos ar drožybos meistrams.

- **Dėl Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento parengtų metodinių rekomendacijų „Psichoaktyviosios medžiagos ir mokykla: prevencijos ir intervencijos gairės“**

Birželio 7 d. Komisijai buvo pristatytos Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento parengtos metodinės rekomendacijos mokykloms „Psichoaktyviosios medžiagos ir mokykla: prevencijos ir intervencijos gairės“.

Rekomendacijos yra išplatintos visoms Lietuvos mokykloms ir Visuomenės sveikatos biurams Lietuvoje. Susipažinti su rekomendacijomis ir jų pristatymu galima [čia](#).

Komisija atkreipė visų Lietuvos mokyklų dėmesį į tai, kad rekomendacijose yra detalios aprašytos veiksmų sekos: kaip elgtis, kai mokinys yra **apsvaigęs** nuo psichoaktyviųjų medžiagų Mokykloje, kai mokinys yra **apsinuodijęs** psichoaktyviosiomis medžiagomis Mokykloje, kokia **tolimesnė pagalba** turi būti teikiama mokiniui ir jo šeimai bei visai Mokyklos bendruomenei ir ragina jomis vadovautis.

Rekomendacijos buvo parengtos, atsižvelgiant į Mokyklų išreikštą poreikį. Jos yra skirtos mokyklų vadovams, pedagogams, mokykloje dirbantiems visuomenės sveikatos specialistams ar specialistams, kurie vykdo psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevenciją.

Eksperimentavimas psichoaktyviosiomis medžiagomis, ypač šiomis dienomis aktualiomis – elektroninėmis cigaretėmis, yra didelis iššūkis mokykloms.

Pagal paskutinius, 2019 m. vykdyto tyrimo duomenis, beveik kas penktas Lietuvos mokinys (19 proc.) bent 1–2 kartus per savo gyvenimą buvo bandęs kokių nors narkotikų. Vaikinai yra labiau linkę eksperimentuoti, jie sudarė 21 procentą, o merginos 18 – procentų.

Mokyklai, kurioje jaunuoliai praleidžia didžiąją dalį savo laiko, tenka ypatingai svarbus vaidmuo siekiant išvengti ar atitolinti amžių, kada pradedamos vartoti psichoaktyviosios medžiagos, taip pat atpažinti ir tinkamai valdyti su vartojimu susijusią riziką.

Departamento parengtose rekomendacijose nurodyta visa eilė veiksmų, kurių gali imtis Mokyklos, siekdamos mažinti psichoaktyviųjų medžiagų vartojimą:

- Apibrėžti pageidaujamo elgesio Mokykloje taisykles ir skatinti tokį elgesį. Svarbu, kad mokytojai būtų tokio elgesio pavyzdys.
- Kurti Mokyklos teigiamą mikroklimatą bei atmosferą, nepalankią psichoaktyviųjų medžiagų vartojimui, platinimui, turėjimui. Visa Mokyklos bendruomenė turi žinoti, kad toks elgesys Mokykloje yra nepriimtinas.
- Skirti daugiau dėmesio vietoms, kuriose dažniausiai įvyksta ar buvo anksčiau nustatyti psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo, platinimo atvejai. Gali būti numatomas mokytojų budėjimas pamokų metu ar įrengtos stebėjimo kameros.
- Pripažinti problemą, ją apibrėžti ir spręsti.
- Suprasti problemos mastą. Siekiant suprasti, kokios reikalingos prevencinės priemonės būtų paveikiausios ar kaip keičiasi mokinių vartojimo mastas, įpročiai, rekomenduojama reguliariai vykdyti apklausas.
- Įtraukti visos Mokyklos bendruomenės narius į taisyklių dėl psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo, platinimo, turėjimo atvejų sukūrimą bei pasekmių numatymą bei valdymą.
- Bendradarbiauti su policija dėl reguliaraus/periodinio patruliavimo šalia Mokyklos, siekiant užtikrinti saugumo jausmą ir užkirsti kelią narkotikų platinimui jauniems žmonėms.
- Į prevencinę veiklą įtraukti ne tik mokinius, bet kiek įmanoma daugiau įtraukti ir jų tėvus. Organizuoti tėvų švietimą psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos klausimais.
- Informaciją mokiniams teikti jaunimui patrauklia forma. Vengti gąsdinimų, bauginimų, taikyti interaktyvius pateikimo metodus.
- Rekomenduojama taikyti bendraamžis-bendraamžiui principą (*angl. peer to peer*).

- Svarbu, kad būtų paskirti asmenys, atsakingi už šių medžiagų vartojimo aplinkos kontrolės priemonių prevenciją.

Toliau, siekiant stabdyti eksperimentavimą psichoaktyviosiomis medžiagomis mokyklose, svarbiais išlieka valstybės sukurtų prevencijos įrankių, gerosios praktikos pavyzdžių ir kitų rekomendacijų nuoseklus taikymas, išsikeliant ilgalaikius tikslus ir numatant tam finansavimą savivaldybėse.

- **Narkotinių medžiagų paplitimas ir jų daroma žala nepilnamečiams. Politika, paslaugos ir sprendimai**

Spalio 4 d. Komisija kartu su Seimo Sveikatos reikalų komiteto Psichikos sveikatos pakomitečiu surengė bendrą posėdį, kuriame su svarbiausiomis valstybės institucijomis aiškinosi, kokius papildomus įrankius ir veiksmus galima taikyti valstybėje, siekiant kontroliuoti narkotinių medžiagų paplitimą ir jų daromą žalą nepilnamečiams.

Komisijos pirmininkė Morgana Danielė posėdyje išdėstė savo nuomonę, kad yra susiduriama ne su narkotinių medžiagų vartojimo augimu, kuris svyruoja 1-2 proc., o su žalos augimu. Siekiant išvengti teigiamų testų rezultatų, nepilnamečiams kuriamos vis toksiškesnės medžiagos, bijoma ir neteisingai elgiamasi nelaimės atveju.

Komisija daug nerimo visuomenei keliančias temas svarstė jau ne pirmą kartą. Dar pavasarį Komisija aiškinosi, kokiais esamais įrankiais naudojasi savivaldybės, siekiant sukontroliuoti paplitusį elektroninių cigarečių rūkymą Lietuvos mokyklose ir su tuo susijusias pasekmes.

Komisija jau tuomet buvo parengusi įstatymo projektą, kuris padės teisėsaugos institucijoms taikyti teisingą atsakomybę už nelegalių priemonių pardavimą nepilnamečiams.

Pradėdama bendrą posėdį Komisijos pirmininkė M. Danielė kalbėjo, kad į problemą turime žiūrėti trimis pjūviais: valstybės, savivaldybių ir šeimos. Valstybė turi tris pagrindines užduotis – **užkardyti pasiūlą**, pradėti **taikyti visuotinę prevenciją per „Gyvenimo įgūdžių bendrąją programą“** kiekvienam mokiniui, nesvarbu, kurioje savivaldybėje jis mokytoji, priklausomybės ligų sričiai **didinti valstybės biudžeto lėšas**, skirti papildomą finansavimą vaikų užimtumui. Svarbu išgirsti savivaldybėse taikomus įrankius ir priemones problemai spręsti, taip pat, kokiais įrankiais gali naudotis šeima, nes jos vaidmuo yra labai didelis.

Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento atstovai Seimo nariams pateikė apibendrintą statistiką, kuri rodo, kad nepilnamečių asmenų apsinuodijimai narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis 2022 m. siekė 115 asmenų arba 133 atvejus, tai reiškia, kad tie patys nepilnamečiai apsinuodija ir kelis kartus.

2022 m. nustatytas vienas mirties atvejis (23 m.), tiesiogiai susijęs su narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimu tarp asmenų iki 24 m.

Nerimą kelia rinkoje esančios naujosios psichoaktyviosios medžiagos (NPS), kurių formos yra įvairios – nuo guminukų iki pleistrų, tame tarpe ir elektroninės cigaretės su kanapių veikliąja medžiaga THC arba su sintetiniais kanabinoidais.

NTAKD akcentuoja, kad narkotikų vartojimas jaunimo tarpe – opi problema visame pasaulyje.

Užsienio žiniasklaida taip pat skelbia, kad po pandemijos pablogėjo jaunimo psichikos sveikata bei padidėjo narkotikų vartojimas tarp jaunų žmonių, o psichoaktyviosios medžiagos (PAM) platinamos netgi prie mokyklų.

Posėdyje kalbėjęs Lietuvos mokyklų vadovų asociacijos prezidentas Dainius Žvirdauskas, minėjo, kad Asociacijai priklauso apie 700 mokyklų, kiekviena mokykla susiduria su skirtingais iššūkiais, skirtingai mato problemos sprendimą. Vieni mokyklų vadovai labiau yra linkę taikyti „kietąsias“ (dronai, kratos, kameros ir pan.), kiti labiau palaiko „minkštasias“ priemones (vaikų užimtumą, įtraukimą į veiklas, švietimą ir pan.) Išsakė nuogąstavimą, kad mokyklos susiduria su teisinio konsultavimo trūkumo problema, kai, tuo tarpu, mokinių tėvai turi galimybę sumokėti brangiai kainuojantiems advokatams.

Nepaisant liūdnos statistikos ir esamos situacijos, Lietuva turi narkotikų politikos sprendimų. Bendri institucijų tikslai PAM prevencijoje ir kontrolėje yra numatyti Seime patvirtintame

strateginiame dokumente – Nacionalinė darbotvarkė narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės, vartojimo prevencijos ir žalos mažinimo klausimais iki 2035 metų.

Siekiant palengvinti su PAM vartojimu susijusios rizikos atpažinimą ir valdymą mokyklose, NTAKD yra parengęs metodinių rekomendacijų leidinį, skirtą mokyklų bendruomenėms – **„Psichoaktyviosios medžiagos ir mokykla: prevencijos ir intervencijos gairės“**. Leidinys yra išplatintas visoms mokykloms su rekomendacija juo vadovautis.

NTAKD interneto svetainėje galima rasti ir susipažinti su informacine medžiaga apie psichoaktyvias medžiagas tiek tėvams, tiek paaugliams, tiek specialistams: <https://ntakd.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/prevencija/informacija>.

Gidą tėvams **„Tėvų galia“** yra parengęs ir Vilniaus miesto savivaldybės visuomenės sveikatos biuras. Taip pat yra sukūręs pagalbos nepilnamečiams, vartojantiems PAM ir jų atstovams pagal įstatymą teikimo Vilniaus miesto savivaldybėje **algoritimą**.

Algoritmas apima nepilnamečio PAM vartojimo atpažinimą ir įvertinimą, pagalbą eksperimentuojančiam su PAM nepilnamečiui, pagalbą rizikingai/žalingai vartojančiam PAM nepilnamečiui, priklausomybės nuo PAM gydymą, pagalbą eksperimentuojančių, rizikingai/žalingai vartojančių bei priklausomų nepilnamečių atstovams pagal įstatymą.

Posėdyje dalyvavę vaiko teisių apsaugos atstovai taip pat turėjo konkrečių siūlymų, kurie ilguoju laikotarpiu galėtų prisidėti prie teigiamų pasekmių. Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos direktorė Ilma Skudienė paminėjo tokias priemones, kaip: tėvų bendruomenės stiprinimas, sisteminis vaikų užimtumo didinimas, visos ugdymo įstaigos bendruomenės įtraukimas į prevencinių priemonių kūrimą, „pranešimų dėžutės“ sukūrimas ir kitas.

Apibendrinamas posėdį Psichikos sveikatos pakomitečio pirmininkas Linas Slušnys akcentavo, kad politikams metas nustoti manipuliuoti dekriminalizavimo ir legalizavimo sąvokomis, kaip tapačiomis. Baudžiamieji įstatymai, kaip galime pastebėti vaikų tarpe, nieko neduoda, bet užkerta kelią viešam problemos pripažinimui. Taip pat yra labai pavojingas posūkis, demonstruoti agresiją prieš vaikus mokyklose, kratant jų kuprines. Toks veiksmas – tai konflikto eskalavimas tarp vaikų ir mokytojų.

Šiuo metu Seime yra pradėtas svarstyti Švietimo įstatymo pakeitimo projektas, kuriuo siekiama įvesti prievolę mokiniui parodyti asmeninius daiktus, siekiant patikrinti, ar į mokyklą jis neįsinešė draudžiamų medžiagų, gaminių ir kitų reikmenų. Seime šiuo klausimu yra numatyta plati diskusija, nes Seimo narių nuomonės išsiskiria dėl tokios priemonės veiksmingumo.

Sveikatos apsaugos ministerija parengtoje pažymoje „Dėl tarpinstitucinių veiksmų ir bendradarbiavimo, reaguojant į vaikų ir jaunimo psichoaktyviųjų medžiagų vartojimą, ir siūlomų priemonių, užkertant kelią priklausomybėms“, pažymima, kad dabartinę narkotikų vartojimo tarp nepilnamečių situacija yra vertinama rimtai, tiek paplitimo visuomenėje, tiek klinikinių pasekmių atžvilgiu. Europos mokyklose kas ketverius metus vykdomo alkoholio ir kitų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo tyrimo (ESPAD) duomenimis, 2019 metais 19 proc. apklaustų 15-16 m. Lietuvos mokinių bent 1–2 kartus gyvenime buvo bandę kokių nors narkotikų: 21 proc. vaikų ir 18 proc. merginų (ESPAD šalių vidurkis 17 proc.). 2019 m. kanapių vartojimo paplitimas Lietuvoje buvo didesnis nei ESPAD tyrime dalyvavusių šalių vidurkis (15,1 proc.). Vis didesnę rūpestį kelia naujos psichoaktyviosios medžiagos. ESPAD tyrimo duomenimis, 2019 m. Lietuvoje bent kartą gyvenime naujas psichoaktyvias medžiagas (pvz., sintetinius kanabinoidus) vartojo didesnė dalis mokinių nei vidutiniškai ESPAD tyrime dalyvavusiose šalyse (Lietuvoje – 5,6 proc., ESPAD šalių vidurkis – 3,4 proc.). Remiantis Higienos instituto duomenimis, 2022 m. dėl apsinuodijimo narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis nepilnamečiai asmenys (iki 18 m.) į sveikatos priežiūros įstaigas kreipėsi 133 kartus, tai sudarė 34,9 % visų registruotų apsinuodijimų narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis atvejų (2021 m. – 30,6 %). Lyginant su ankstesniais metais, padaugėjo nepilnamečių asmenų apsinuodijimų atvejų (2019 m. – 104 atvejai, 2020 m. – 124, 2021 m. – 96, 2022 m. – 133). Vartojimui įtakos turi tiek paklausa, tiek pasiūla, prieinamumas. Ypatingai svarbi savalaikė prevencija, įtrauki intervencija (kai jau yra nereguliaraus vartojimo patirtis) ir kompleksinė pagalba (esant rizikingam, žalingam vartojimui ir priklausomybei).

Šiuo metu yra **rengiamas Nacionalinės darbotvarkės** narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės, vartojimo prevencijos ir žalos mažinimo klausimais **planas 2023-2026 m.** laikotarpiui, kurio prioritetinėmis veiklos sritimis siūloma pripažinti narkotinių medžiagų ir elektroninių cigarečių vartojimo mažinimą tarp vaikų ir jaunimo, sutelkiant įvairių institucijų dėmesį ir parengti priemones, skirtas šiems iššūkiams spręsti.

Įgyvendinama ankstyvosios intervencijos (AI) programa ir numatyta jos plėtra. AI programa pradėta taikyti nacionaliniu mastu nuo 2018 m. pagal bendrą SAM-ŠMSM įsakymą. Ji skirta 14-21 m. vaikams ir jaunimui, turintiems psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo patirties, grįsta kritinio mąstymo ugdymu, motyvacijos stiprinimu skatinant atsisakyti psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo. Be abejo, viena programa negali būti tinkama visiems, todėl Nacionalinės Pažangos programos priemonėse numatoma ne tik atnaujinti AI programą, bet ir papildomai pritaikyti nemažiau dvi naujas programas. 2022 m. AI programa buvo įgyvendinama 44 iš 60 savivaldybių. 2022 m. AI programos užsiėmimus pradėjo lankyti 657 jaunuolių, iš jų 539 (82 proc.) sėkmingai baigė programą. Dalyvaujančių Programoje ir ją baigusių jaunuolių skaičius didėja. 2022 m. Programą pradėjusių jaunuolių skaičius buvo panašus kaip 2019 m., tačiau jaunuolių, kurie sėkmingai pabaigė Programą 2022 m. buvo didžiausias per visą Programos vykdymo laiką.

Dažnai noras vartoti psichoaktyvias medžiagas kyla dėl susiklosčiusių patiriamų psichologinių asmeninių ar santykių su kitais asmenimis sunkumų, todėl svarbi emocinė pagalba, ypač vaikams, paaugliams, kurie dėl savo psichologinės brandos yra ypatingai jautrūs. Savivaldybių Visuomenės sveikatos biuruose dirba psichologinės gerovės ir psichikos sveikatos stiprinimo specialistai, kurie konsultuoja emocinės sveikatos klausimais. **Psichologinės gerovės ir psichikos sveikatos stiprinimo paslaugos** yra teikiamos visose Lietuvos savivaldybėse (vaikams iki 16 metų reikalingas tėvų sutikimas).

Atsižvelgiant į nepakankamai užtikrintą prieinamumą, kokybę ir asmens poreikius atitinkančią priklausomybės ligų gydymo ir žalos mažinimo paslaugų sistemą asmenims, žalingai vartojantiems psichoaktyvias medžiagas ir nuo jų priklausomiems, bei turintiems patologinių elgesio potraukių, 2021 m. rugpjūčio 13 d. patvirtintas Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymas Nr. V-1855 „**Dėl Priklausomybės ligų gydymo ir žalos mažinimo priemonių prieinamumo ir kokybės gerinimo 2021–2024 metų veiksmų plano** patvirtinimo“ (<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/885d1ad2fc6d11ebb4af84e751d2e0c9?jfwid=-vsw52c7jj>).

Didžioji dalis atvejų nebūtinai yra susiję su itin problematiškais atvejais, kuomet reikalingas gydymas. Didžiąjai daliai yra reikalingos prevencijos, ankstyvosios intervencijos paslaugos. Apie kurių numatomą plėtrą yra paminėta aukščiau. Tačiau, be abejo, gydymo ir pagalbos paslaugų prieinamumo gerinimas išlieka rimtu iššūkiu ir tam dedama pastangas.

Įgyvendinant Priklausomybės ligų gydymo ir žalos mažinimo priemonių prieinamumo ir kokybės gerinimo 2021–2024 metų veiksmų planą buvo:

- 2023 m. II ketv. atidarytas kompleksinės (stacionaro ir dienos stacionaro) pagalbos centras vaikams, vartojantiems psichoaktyvias medžiagas, ir jų šeimos nariams Vilniaus mieste.
- 2022 m. IV ketv. atidarytas kompleksinės (dienos stacionaro, ambulatorinės) priežiūros centras vaikams ir paaugliams, vartojantiems psichoaktyvias medžiagas, ir jų šeimos nariams RPLC Klaipėdos filiale.

Detalesnė informacija apie teikiamą pagalbą yra pateikta šio leidinio 25 psl.: [https://ntakd.lrv.lt/uploads/ntakd/documents/files/NTAKD%20metodines%20rekomendacijos%2Bvirselis\(2\).pdf](https://ntakd.lrv.lt/uploads/ntakd/documents/files/NTAKD%20metodines%20rekomendacijos%2Bvirselis(2).pdf)

Sveikatos apsaugos ministerijos (toliau – SAM) numatytos ilgalaikio laikotarpio nacionalinės pažangos priemonės:

1. „**Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos kokybės ir veiksmingumo didinimas**“ (remiantis gerąją tarptautine patirtimi numatyta parengti ir išbandyti stebėsenos ir mokslo duomenimis grįstą psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo integruotos prevencijos modelį, orientuotą į vaikus ir paauglius (tarptautinių ir nacionalinių ekspertų pagalba atrinktas modelis bus adaptuotas Lietuvai ir išbandomas keliose savivaldybėse), pagerinti prevencijos įgyvendinime dalyvaujančių nacionalinio ir

savivaldybės lygmens specialistų kompetencijas, parengti psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos kokybės ir veiksmingumo metodines rekomendacijas, organizuoti plataus masto psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijai skirtą viešinimo kampaniją); startuoja 2024 m. II ketv.

2. **„Ankstyvosios intervencijos programų mokyklinio amžiaus vaikams, eksperimentuojantiems ir (ar) nereguliariai vartojantiems psichoaktyvias medžiagas, įvairovės didinimas“** (numatyta atnaujinti šiuo metu Lietuvoje įgyvendinamą ankstyvosios intervencijos programą, parengti ir išbandyti 2 naujas užsienio gerąja praktika grįstas ankstyvosios intervencijos programas, parengti šių programų taikymui nacionaliniu lygiu skirtas metodines rekomendacijas); startuoja 2024 m. I ketv.

3. **„Psichoaktyvių medžiagų prevencijos ir žalos mažinimo priemonių taikymas jaunimo pasilinksminimo vietose“** (siekiama didinti pasilinksminimo vietų darbuotojų ir lankytojų sąmoningumą ir žinias apie rizikas, susijusias su psichoaktyviųjų medžiagų vartojimu, ugdyti saugų ir atsakingą pasilinksminimo vietų lankytojų elgesį, numatyta įsigyti ir Lietuvoje naudojimui pritaikyti Švedijoje naudojamą programą STAD (*Stockholm prevents alcohol and drug problems*), parengti STAD instruktorius savivaldybėse ir apmokėti pasilinksminimo vietų darbuotojus); startuoja 2024 m. I ketv.

4. **„Nacionalinė metimo rūkyti pagalbos telefoninė linija“** (nuo 2024 m. numatyta įsteigti nacionalinę metimo rūkyti pagalbos telefoninę liniją ir teikti nemokamas kvalifikuotas konsultacijas, skirtas padėti gyventojams nutraukti tabako gaminių ir el. cigarečių vartojimą, sukurti mobiliąją metimo rūkyti programėlę ir įgyvendinti į jaunus asmenis ir darbuotojus orientuotas iniciatyvas bei plataus masto viešinimo kampaniją, skirtą Linijos žinomumui didinti ir gyventojų motyvavimui mesti rūkyti); sutartis su NTAKD pasirašyta 2023-06, Liniją įsteigti numatoma 2024 m. III ketv.

5. **Regioninės pažangos priemonės** „Gerinti kokybiškų visuomenės sveikatos paslaugų prieinamumą regionuose“, pagal kurią regionams numatyta apie 11 mln. eur priklausomybės ligų prevencijos (psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo mažinimo) paslaugų prieinamumo didinimo veikloms finansuoti. Prioritetas teikiamas psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo pirminės prevencijos ir intervencijos veikloms. Tikslinės grupės: vaikai, paaugliai, jaunimas ir jų aplinkos nariai (šeima, mokykla, bendruomenė). Šiuo metu regionų plėtros tarybos SAM teikia derinti regionų plėtros planų projektus (paramos laikotarpis - iki 2029 m.)

6. **Trumpalaikio laikotarpio priemonės:** siekiant reaguoti į narkotinių, psichotropinių medžiagų vartojimo padidėjusio paplitimo tarp moksleivių problemą ir suteikti tikslinėms grupėms reikiamas žinias, įgalinančias laiku pastebėti ir tinkamai reaguoti su psichoaktyviųjų medžiagų vartojimu susijusiose situacijose, parengti psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijai, ankstyvajai intervencijai ir žinių apie pagalbos galimybes gerinimui skirtą informacinį paketą tikslinėms grupėms (mokyklų administracijoms-personalui, tėvams, moksleiviams) ir jį iškomunikuoti tikslinėms grupėms tinkamais kanalais, apmokant ir sutelkiant mokyklose dirbančius specialistus (toliau – **Informacinė-sąmoningumo didinimo priemonė**) – šios priemonės turinys ir realizavimas bus detalai aptartas 2023-10-06 sukviečiant NTAKD, ŠMSM, NŠA, LSMU, VU, Lietuvos psichologų sąjungos, RPLC, savivaldybių VSB asociacijos, Vilniaus m. sav. VSB atstovus. Numatomas įgyvendinimo laikotarpis – 2023 m. IV ketv. – 2024 m. I ketv.

7. **Siekiant stiprinti psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevenciją savivaldybės lygiu, SAM Nacionalinės darbotvarkės projekte taip pat siūlys numatyti priemonę, skirtą reglamentuoti psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos veiklą savivaldybės lygiu, parengti metodines rekomendacijas psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos savivaldybėje veiklai ir užtikrinti veiklos finansavimą iš specialiosios valstybės tikslinės dotacijos savivaldybėms (dėl turinio ir keistinių teisės aktų šiuo metu sprendžiama, bus aptariama LRS TTK posėdyje).**

Minėtų priemonių vykdytojai – SAM ir NTAKD, taip pat pasitelkiami nacionalinio ir savivaldybių lygmens partneriai, atsižvelgiant į tikslines grupes.

- **Dėl azartinių lošimų socialinio poveikio Lietuvoje**

Spalio 19 d. Komisija kartu su Socialinių reikalų ir darbo komitetu surengė bendrą posėdį, kuriame svarstė klausimą dėl azartinių lošimų socialinio poveikio Lietuvoje.

Posėdyje dalyvavęs Lošimų priežiūros tarnybos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos direktorius Virginijus Daukšys apžvelgė azartinius lošimus organizuojančių bendrovių veiklos rodiklius (2002 m. – 2022 m. ataskaitiniu laikotarpiu), didžiąsias loterijas organizuojančių bendrovių veiklos rodiklius (2004 m. – 2022 m. ataskaitiniu laikotarpiu).

Pristatė naujausius Apribojusių savo galimybę lošti asmenų registro (ASGL) duomenis:

Pasiskirstymas pagal lytį

Vyrų – 89 %	Moterų – 11 %
-------------	---------------

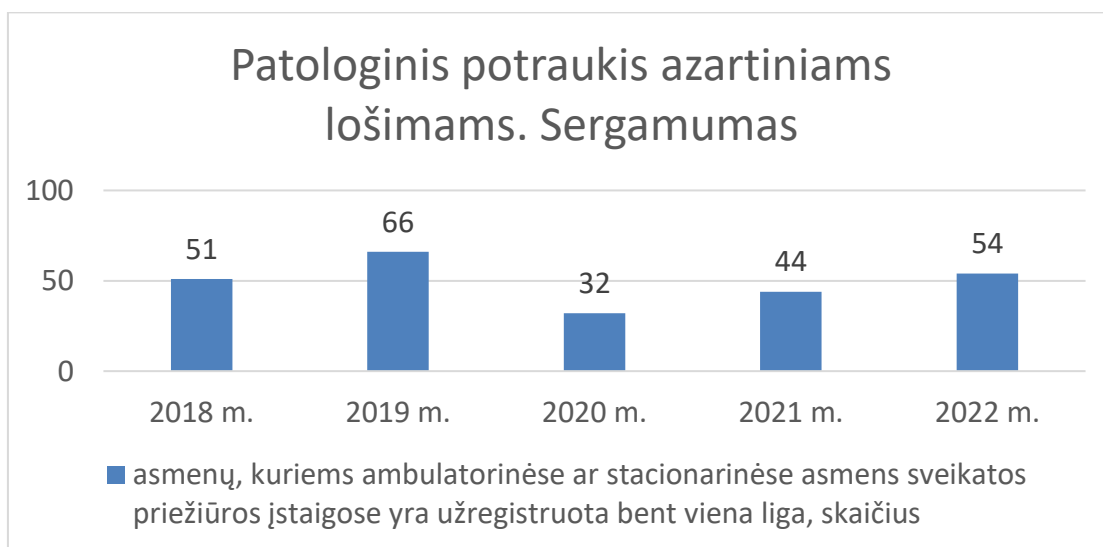
Pasiskirstymas pagal amžių

18-20	21-30	31-40	41-50	51-60	61 +
7 %	51 %	29 %	9 %	3 %	1 %

Lošimų priežiūros tarnybos duomenys

Posėdyje Sveikatos apsaugos ir darbo ministerijos atstovė Jelena Talačkienė pristatė Sveikatos apsaugos ministerijos parengtą medžiagą dėl svarstomo klausimo. Pateikė Higienos instituto naujausius duomenis dėl patologinio potraukio azartiniam lošimams.

Higienos instituto duomenys

Kalbėjo apie šiuo metu teikiamas paslaugas: specializuota II lygio priklausomybių psichiatro ir med. psichologo konsultacija, stacionarinė Minesotos programa (28 lovadienių), Ambulatorinė Minesotos programa (3 mėn., paslauga mokama).

Pagal Respublikinio priklausomybės ligų centro suteiktą paslaugų statistiką 2022 m.: Ambulatoriškai gydytų (F63) – 61 unikalūs asmenys (2020 m. – 58, 2021 m. – 39). Ambulatorinėje Minesotos programoje (3 mėn.) gydėsi 3 unikalūs asmenys (F63) (2020m – 8, 2021 m. – 5). Stacionare (Minesotos pr.) gydytų (F63) – 16 unikalių asmenų (2020m – 11, 2021 m. – 11).

Priklausomybės ligų gydymo ir žalos mažinimo priemonių prieinamumo ir kokybės gerinimo 2021–2024 metų veiksmų plano tikslai:

- plėsti priklausomybės ligomis sergančių asmenų poreikius atitinkančias paslaugas savivaldybėse,
- užtikrinti pagalbą priklausomybės ligomis sergančių asmenų artimiesiems,
- didinti specializuotų asmens sveikatos priežiūros paslaugų priklausomybės ligomis sergantiems asmenims prieinamumą,
- kelti specialistų kvalifikaciją bei parengti diagnostikos ir gydymo metodikas,
- užtikrinti priklausomybės ligų paplitimo bei teikiamų paslaugų priklausomybės ligomis sergantiems asmenims stebėseną ir vertinimą.

Atstovė informavo, kad yra sudaryta darbo grupė, Priklausomybės ligų gydymo ir reabilitacijos standartams atnaujinti, rengia SAM įsakymo projektą ir jį siūlys ministrui svarstyti, pagal kurį į pirminio ir antrinio lygio priklausomybės ligų gydymą bus įtraukiamos ir elgesio priklausomybės, į kurias įeina ir patologinis potraukis lošti, žaisti kompiuterinius žaidimus.

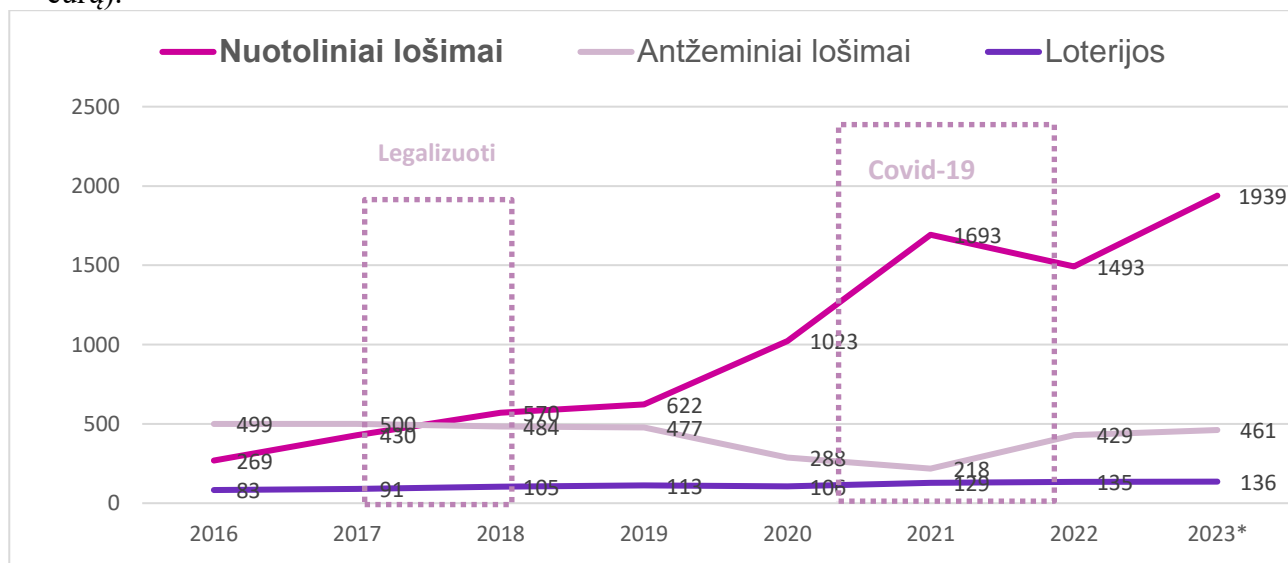
Valstybinio visuomenės sveikatos stiprinimo fondo taryba 2023-10-09 posėdžio metu patvirtino prioritetines priemones 2024 metams, viena iš jų - Priklausomybės nuo ekranų, interneto ir kompiuterinių žaidimų prevencija ikimokyklinio amžiaus (0-7 metų amžiaus) vaikams“.

Kitos Sveikatos apsaugos ministerijos inicijuotos priemonės: parengti 2 sveikatos apsaugos ministro įsakymų pakeitimai, kuriuos artimiausiu metu planuojama patvirtinti, dėl Priklausomybės konsultantų paslaugų teikimo ir mokymų programos aprašų pakeitimo: numatoma reglamentuoti, kad priklausomybės konsultantai, pabaigę papildomus mokymus, gali teikti konsultacijas ne tik dėl alkoholio, bet ir narkotinių medžiagų vartojimo bei rizikingo elgesio, susijusio su lošimais; numatomas priklausomybės konsultantų paslaugų teikimas tiek savivaldybių visuomenės sveikatos biuruose, tiek socialines paslaugas teikiančiose įstaigose, išskiriama ir apibrėžiama priklausomybės konsultanto veikla socialinių paslaugų sektoriuje.

Buvo diskutuojama dėl Probleminio lošimo prevencijos priemonių įgyvendinimo plano atnaujinimo. Diskusijoje dalyvavo Finansų ministerijos atstovė Vilma Mačerauskienė, kuri patikino dėl ministerijoje vykstančių diskusijų šiuo klausimu.

Lietuvos loterijų asociacijos prezidentas Andrius Karaliūnas pristatė Lietuvos loterijų asociacijos parengtą medžiagą dėl loterijų ir azartinių lošimų dinamikos.

Lošimų ir loterijų dalyvių įmokėtų už dalyvavimą žaidime lėšų dinamika 2016-2023 metais (mln. eurų):

Lietuvos loterijų asociacijos pateikti duomenys

Komisijos ir komiteto nariai aktyviai dalyvavo diskusijose dėl lošimų reklamos ribojimo bei nelegalių lošimų kriminalizavimo, atsakingo lošimo organizavimo gairių ir jų įgyvendinimo, loterijų ex-post tyrimo. Socialinių reikalų ir darbo komiteto pirmininkas Justas Džiugelis pristatė savo inicijuotą Baudžiamojo kodekso papildymo 202¹ straipsniu įstatymo projektą Nr. [XIVP-3109](#), kurio tikslas – kriminalizuoti nelegalių azartinių lošimų organizavimą.

J. Džiugelis linkėjo glaudesnio bendradarbiavimo su vykdomosios valdžios politine vadovybe ir operatyvesnio sprendimų priėmimo.

Socialinių reikalų ir darbo komitetas ir Priklausomybių prevencijos komisija išklaušė informaciją dėl azartinių lošimų socialinio poveikio Lietuvoje, nutarė ir ateityje tęsti klausimo parlamentinę kontrolę.

Šiuo metu Seime yra įregistruotas Azartinių lošimų įstatymo Nr. IX-325 10 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas Nr. [XIVP-3481](#), kuriuo siekiama nustatyti azartinių lošimų reklamos draudimą, išskyrus azartinius lošimus organizuojančios bendrovės pavadinimo ir prekės ženklo skelbimui ant lošimų organizatoriaus buveinės pastato, ar pastato, kuriame yra lošimų organizavimo vieta, ar prie pat įėjimo į lošimų organizavimo vietą, informacijos apie azartinius lošimus organizuojančios bendrovės organizuojamų lošimų rūšių skelbimui lošimų organizavimo vietoje ar azartinius lošimus organizuojančios bendrovės interneto svetainėje, kurios adresas nurodytas lošimų reglamente, bei informacijos apie lošimus skelbimui leidiniuose (informaciniuose pranešimuose), kurie skirti tik lošimų verslo specialistams (profesionalams). Taip pat nustatyti draudimą skleisti informaciją apie azartinius lošimus organizuojančios bendrovės bet kokio pobūdžio viešų renginių, veiklų, fizinių ir juridinių asmenų rėmimą.

- **Sveikatos apsaugos ministerijos ir Valstybinės ligonių kasos prie Sveikatos apsaugos ministerijos informacija apie psichikos sveikatos priežiūros finansavimą 2024 metais**

Spalio 30 d. Seimo Priklausomybių prevencijos komisija kartu su Sveikatos reikalų komiteto Psichikos sveikatos pakomitečiu surengė bendrą posėdį, kuriame išklaušė Sveikatos apsaugos ministerijos ir Valstybinės ligonių kasos prie Sveikatos apsaugos ministerijos informaciją apie psichikos sveikatos priežiūros finansavimą 2024 metais.

Sveikatos apsaugos ministerijos Psichikos sveikatos skyriaus vedėjas Ignas Rubikas pristatė valstybės biudžeto finansavimo šaltinius psichikos sveikatai 2024 metais.

Numatyta tikslinė dotacija savivaldybėms visuomenės sveikatos priežiūrai: 49 visuomenės sveikatos biurai veikiantys visoje Lietuvoje, 29 338 tūkst. eurų 2024 metams, finansavimas didinamas 2 077 tūkst. eurų (iš jų **psichikos sveikatai: 4 135 tūkst. 2023 m., didinama 1 500 tūkst. 2024 m.**)

Numatytos finansuoti veiklos:

- Psichologinės gerovės paslaugos VSB (individualios ir grupinės psichologo konsultacijos, grupiniai užsiėmimai)
- Ankstyvoji PAM vartojimo intervencija skirta jaunimui
- Priklausomybių konsultantai
- Savižudybių prevencijos mokymai
- Psichikos sveikatos kompetencijų stiprinimas mokyklose
- Metimo rūkyti pagalba
- Socialinio recepto programa
- Savižudybių prevencijos koordinatoriai savivaldybėse

Pristatytos psichikos sveikatos stiprinimo, psichosocialinės pagalbos ir savižudybių prevencijos intervencijų plėtojimo ir veiksmų planui įgyvendinti numatytos lėšos 2024 m.: **1034,0 tūkst. eurų (finansavimas nesikeičia).**

Numatytos finansuoti veiklos:

- Mobiliosios psichologinių krizių įveikimo komandos (tel. Nr. 1815)
- Psichikos sveikatos ambasadorių veikla

- Žmogaus teisių psichiatrijoje iniciatyva QualityRights
- Savižudybių prevencijos veiksmų plano 2024-2026 metų veikloms įgyvendinti
- Kitos psichikos sveikatos stiprinimo ir psichosocialinės pagalbos plėtros veiklos.

Kitos valstybės biudžeto numatytos skirti lėšos: **Respublikiniam priklausomybės ligų centrui (RPLC)** iš valstybės biudžeto priklausomybės ligų gydymui 2024 m. – 8.646 tūkst. eurų (įskaitant 840 tūkst. eurų žemo slenksčio paslaugų teikimo ir koordinavimo nacionaliniu lygmeniu užtikrinimui (užtikrinamas veiklos tęstinumas)). **Valstybinės teismo psichiatrijos tarnybos (VTPT)** veiklai iš valstybės biudžeto 2024 m. – 4.578 tūkst. eurų (316 tūkst. papildomai, iš jų 276 DU fondui). **Rokiškio psichiatrijos ligoninės apsaugai** iš valstybės biudžeto 2024 m. – 730 tūkst. eurų.

Lėšos pažangos priemonei 11-001-02-10-02 „Stiprinti gyventojų psichikos sveikatą bei plėtoti psichoaktyviųjų medžiagų ir kitų priklausomybę sukeliančių veiksnių kontrolę ir vartojimo prevenciją“

- Pagalbos metimo rūkyti linijai iš VB viso skirta 1 404,7 tūkst. eurų (iki 2029-12-31)
- Kitoms veikloms iš ES tarptautinės paramos ESF + fondo lėšų viso skirta 8 860 tūkst. eurų (iki 2029-12-31):
  - a) psichikos sveikatos stiprinimas ir raštingumo didinimas;
  - b) savižudybių prevencija;
  - c) psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencija, ankstyvoji intervencija ir žalos mažinimas

Iki 2030 metų numatomos finansuoti veiklos:

- Psichikos sveikatos ambasadorių programa (~1 000 tūkst.)
- Psichikos sveikatos raštingumo mokymai; (~2 300 tūkst.)
- Savižudybių prevencijos veiklos; (~2 100 tūkst.)
- Ankstyvosios intervencijos programų adaptavimas; (~ 850 tūkst.)
- Psichoaktyvių medžiagų prevencija ir žalos mažinimas pasilinksminimo ir prekybos vietose; (~840 tūkst.)
- Psichoaktyvių medžiagų vartojimo prevencijos modelio diegimas (~ 1770 tūkst.)

Pažangos priemonei 11-002-02-11-01 „Gerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę ir prieinamumą“ skiriamos pokyčio lėšos: ERPF lėšos: infrastruktūros plėtrai iki 2027 m., **20 000 tūkst. eurų**.

1. 14 503 tūkst. eurų psichiatrijos dienos stacionarams (42 skyriai regionuose, kvietimas teikti paraiškas įvykęs, šiuo metu paraiškos vertinamos);
2. 3 640 tūkst. eurų aktyvaus gydymo bendruomenėje komandų infrastruktūros plėtrai (14 komandų);
3. 1 856 tūkst. eurų vaikų ir paauglių specializuotų ambulatorinių paslaugų plėtrai.

Pažangos priemonei 11-002-02-11-01 „Gerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę ir prieinamumą“ skiriamos pokyčio lėšos: ESF+ lėšos „minkštiesiems“ projektams iki 2030 m., **12 400 tūkst. eurų**.

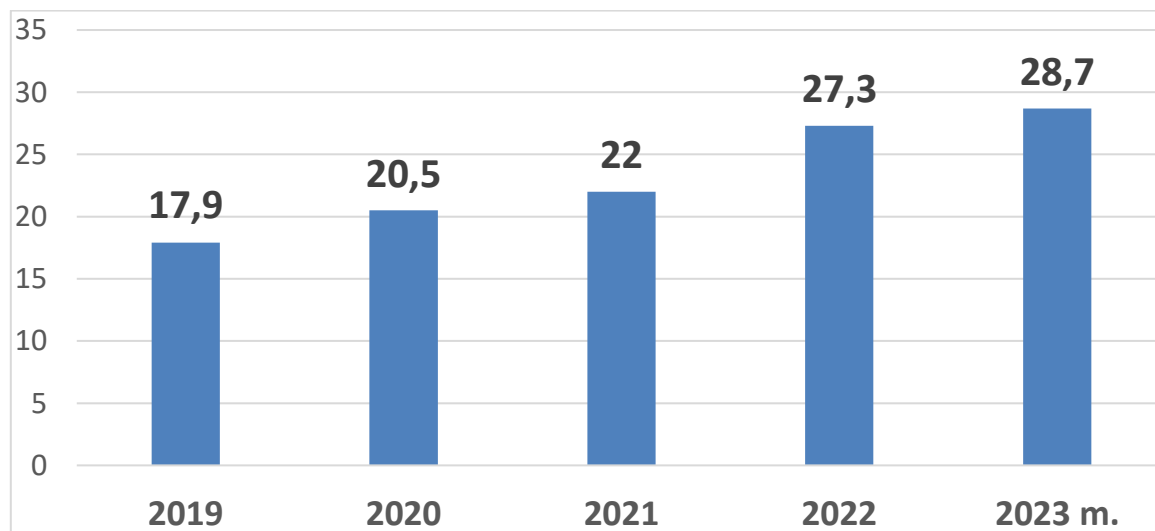
1. Atvejo vadybos pilotavimas pirminiuose psichikos sveikatos centruose (9 psichikos sveikatos centrai, vyksta sutarties pasirašymas);
2. Psichologinio vertinimo įrankių adaptavimas;
3. Žmogaus teisių psichikos sveikatos srityje stiprinimas, diegiant į atsigavimą orientuotų paslaugų paradigmą
4. Paciento kelių bei diagnostikos ir gydymo metodikų diegimas ir atnaujinimas
5. Kompleksinių bendruomeninių paslaugų savivaldybėse diegimas pacientams ir jų šeimos nariams (psichoedukacija, lygus lygiam paslaugos; reabilitacijos ir reintegracijos bendruomeninės paslaugos);
6. Ankstyvojo psichikos ir elgesio rizikos veiksnių ir sutrikimų atpažinimo bei intervencijos modelio įdiegimas

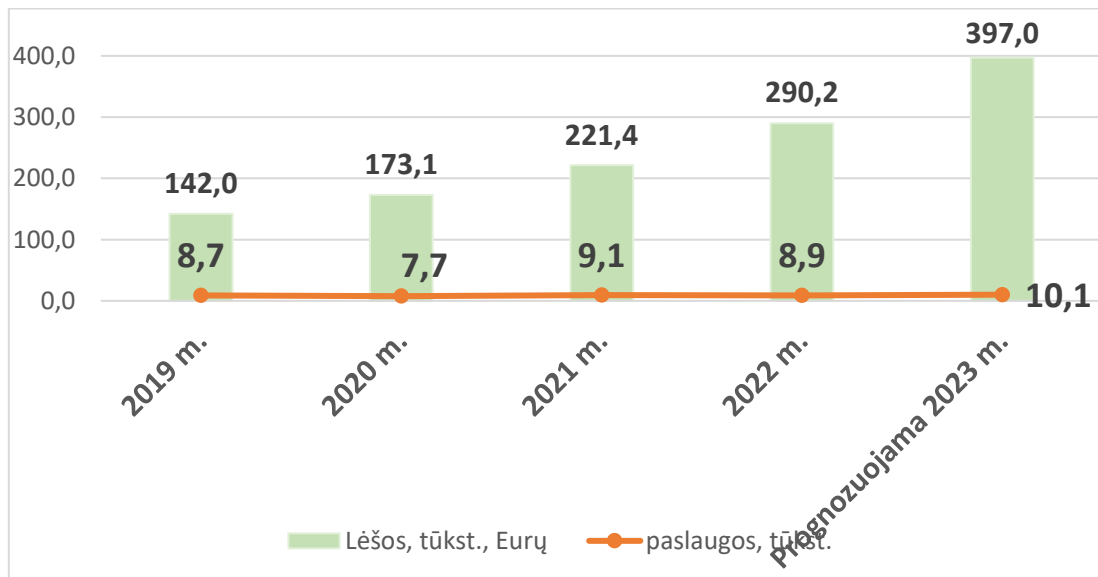
Valstybinis visuomenės sveikatos stiprinimo fondui skiriamos lėšos: 2024 m. Fondo projektų finansavimui suplanuota **3 163 tūkst. eurų** (komunikacija: 1 581 tūkst., iš jų **600 tūkst.** psichikos sveikatos puoselėjimo kampanijai, prevenciniai projektai: ~1 430 tūkst., 14 priemonių, iš jų **8 priemonės** psichikos sveikatos srityje, moksliniai tyrimai: iki 150 tūkst., 3 tyrimai, iš jų **2 moksliniai tyrimai** psichikos sveikatos srityje).

Valstybinės ligonių kasos (toliau – VLK) atstovai pristatė numatytus finansavimo pokyčius psichikos sveikatos srityje ir psichikos sveikatos priežiūros paslaugas:

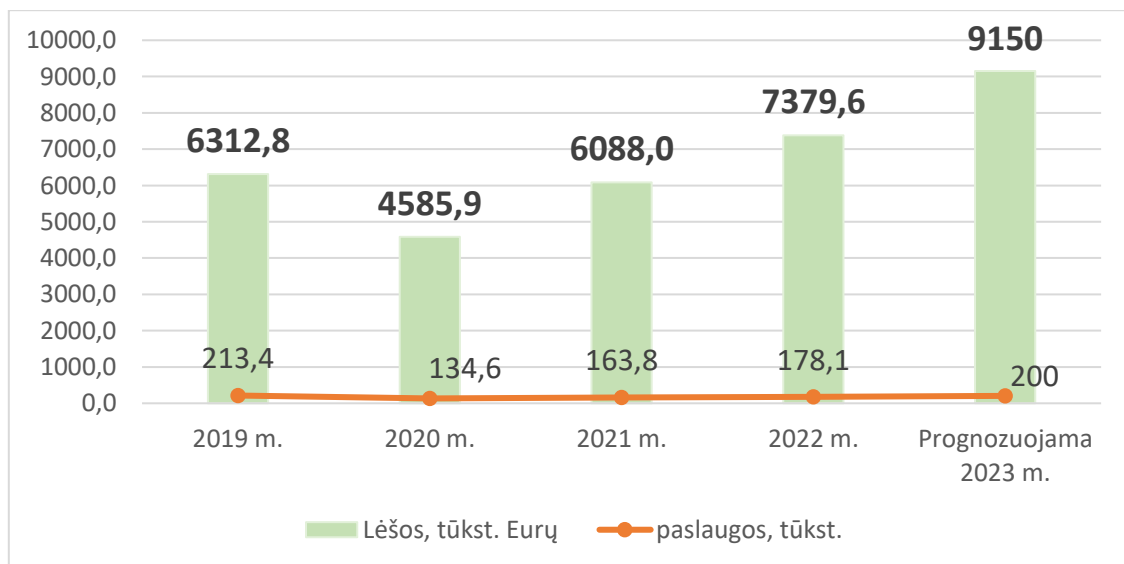
- Pirminės psichikos sveikatos priežiūros paslaugos
- Gydytojų specialistų konsultacijos – gydytojo psichiatro ir vaikų ir paauglių psichiatro konsultacijos
- Psichoterapijos paslaugos – psichoterapinė konsultacija, individualios ar šeimos psichoterapijos seansai, grupinės psichoterapijos seansai
- Dienos stacionaro paslaugos – suaugusiųjų psichiatrijos, vaikų ir paauglių psichiatrijos ir psichoterapijos dienos stacionaro paslaugos
- Aktyvaus stacionarinio gydymo paslaugos
- Sergančių psichikos ligomis ilgalaikis stacionarinis gydymas
- Specialiosios psichiatrijos stacionarinės paslaugos
- Psichosocialinės reabilitacijos paslaugos (ambulatorinė ir stacionarinė)

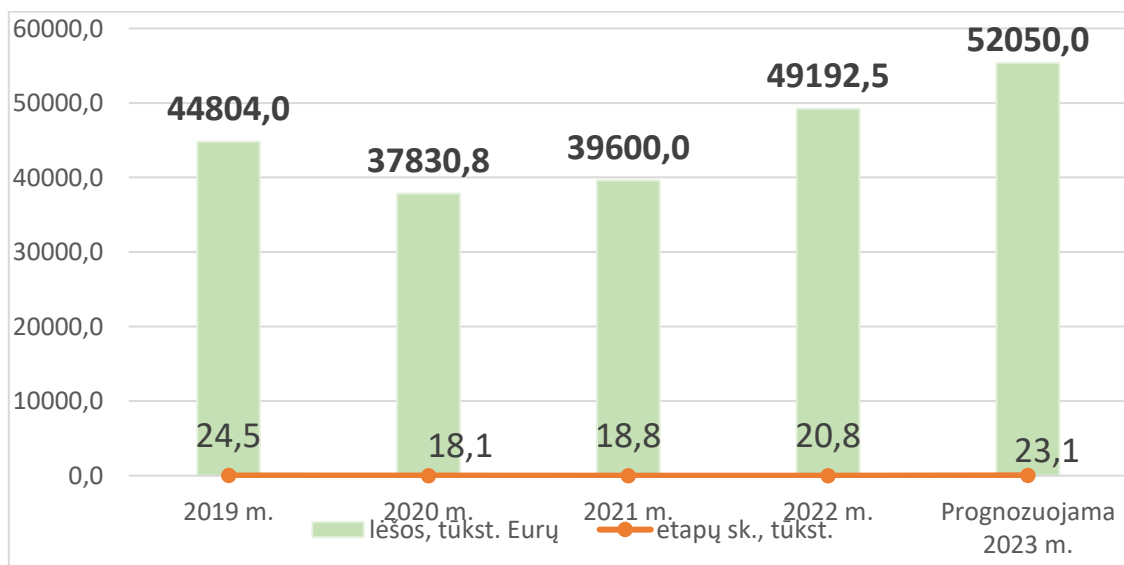
Pirminės psichikos sveikatos priežiūros finansavimas 2019–2023 m., mln. Eur

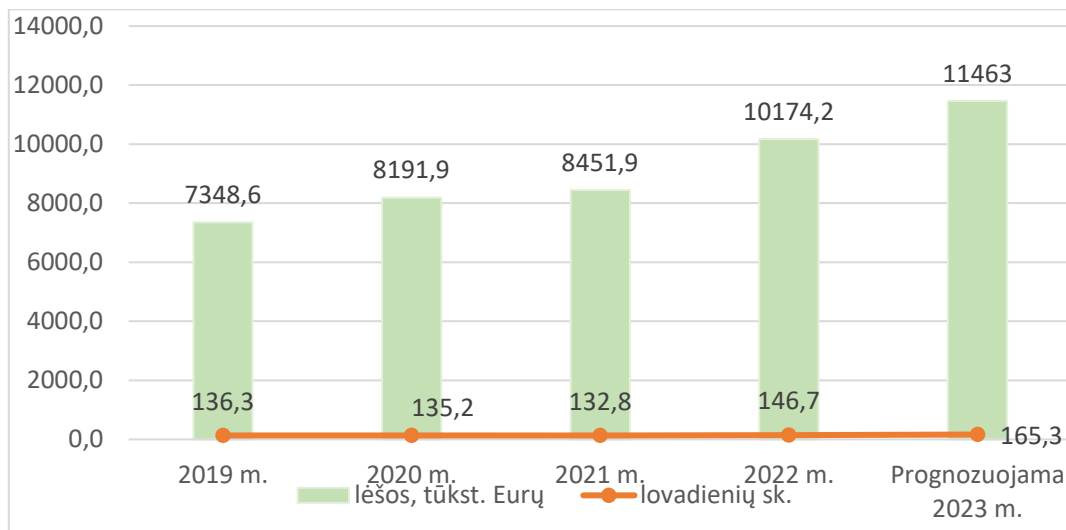
Psichoterapijos paslaugos 2019-2023 m.

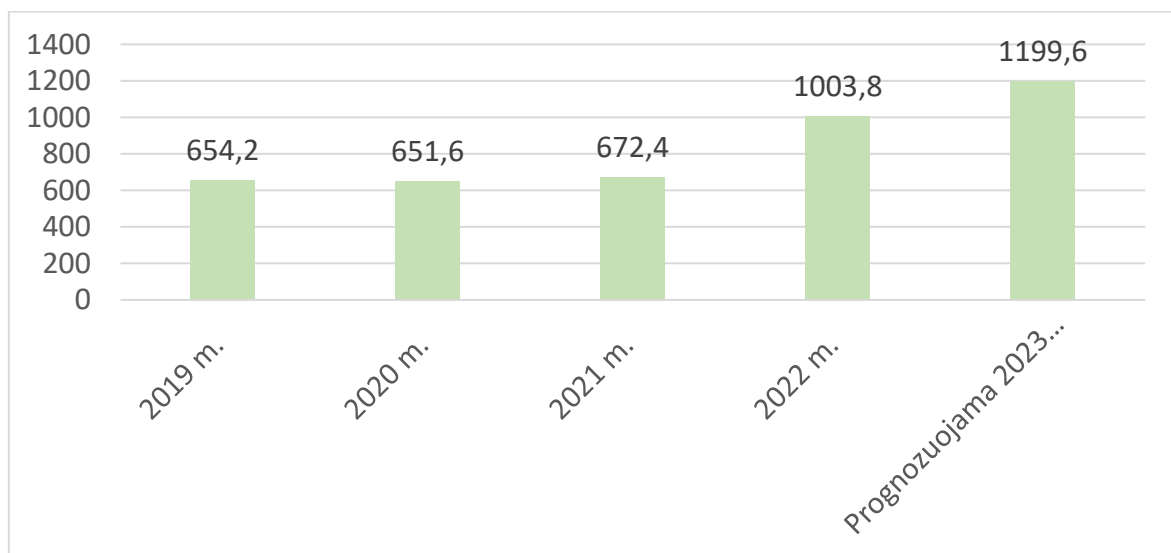
Psichiatrijos dienos stacionaro paslaugos (suaugusiems bei vaikas ir paaugliams, 2019-2023 m.

Aktyvus stacionarinis gydymas dėl psichikos ir elgesio sutrikimų, 2019-2023 m.

Sergančiųjų psichikos ligomis ilgalaikis gydymas (kartu stacionarinis priklausomybės ligų gydymas pagal Minesotos programą ir specialioji psichiatrija, 2019-2023 m.

Psichosocialinės reabilitacijos paslaugos, 2019–2023 m.

VLK atstovai pristatė 2023 m. ir 2024 m. numatytas naujas psichikos sveikatos paslaugas ir jų finansavimą. Nuo 2023 m. sausio mėn. pradėta mokėti skatinamieji priedai už pirminės psichikos sveikatos priežiūros paslaugas:

- būtiniosios medicinos pagalbos teikimą (už neįtrauktus į prirašytą prie įstaigos gyventojų sąrašą) – 19,97 Eur;
- savižudybės krizę išgyvenančių asmenų psichosocialinį vertinimą (padidinta kaina nuo 6,27 Eur iki 48,59 Eur);
- savižudybės grėsmę išgyvenančių asmenų priežiūrą – 119,82 Eur.

Nuo 2023 m. liepos mėn. nustatytas naujas metinis bazinis įkainis, taikomas, jeigu psichikos sveikatos priežiūros centre įdarbinamas vaikų ir paauglių psichiatras. Didesnis įkainis (~2 kartus) už prirašytą vaiką mokamas, kai vaikų ir paauglių psichiatras, dirbdamas psichikos sveikatos centre vienu etatu, aptarnauja ne daugiau kaip 6 000 vaikų (papildomai skirta 1,8 mln. Eur).

Suaugusiųjų ir vaikų ambulatorinė psichosocialinė reabilitacija nuo 2023 m.: padidintas paslaugos įkainis apie 2 kartus ir siekia 58,75 Eur.

Suaugusiųjų psichiatrijos dienos stacionaro tvarkos aprašas nuo 2023 m. liepos mėn:

- Teikiamos psichiatrijos dienos stacionaro (ne trumpesnė kaip 6 kontaktinių valandų) ir sutrumpintoji psichiatrijos dienos stacionaro (ne trumpesnė kaip 3 kontaktinių valandų) paslaugos;
- Padidintas psichiatrijos dienos stacionaro paslaugos įkainis. Psichiatrijos dienos stacionaro paslauga – 77,52 Eur, Sutrumpintoji psichiatrijos dienos stacionaro paslauga – 33,47Eur (Psichiatrijos dienos stacionaro paslaugos kaina iki 2023 m. liepos 1 d. – 42,27 Eur).

Nuo 2023 m. pradėtas monitoruoti naujas GDR rodiklis – asmenų, kuriems nustatyti afektinis ir (ar) neurozinis sutrikimai, priežiūra – mokėjimas nuo 2024 m. (2024 m. papildomai planuojama skirti 1,8 mln. Eur).

Aktyvios bendruomeninės priežiūros komandos paslauga nuo 2024 m. sausio mėn.:

- Sunkioms psichikos ligomis sergantiems asmenims skirta specializuota ambulatorinė gydymo ir intensyviosios psichikos sveikatos priežiūros paslauga, teikiama tarpdisciplininės specialistų komandos asmens gyvenamojoje vietoje, bendruomenėje ar gydymo įstaigoje.

- Gydymo įstaigai teikiančiai aktyvios bendruomeninės priežiūros komandos paslaugą, kas mėnesį skiriamos lėšos šias paslaugas teikiančios komandos išlaikymui. (2024 m. planuojama skirti 1,1 mln. Eur).

VLK atstovai informavo, kad svarstoma 2024 m. padidinti pirminės psichologinių-psichoterapinių intervencijų (individuali, grupinė bei šeimos intervencijos) metinį paslaugų skaičių arba panaikinti limitą bei didinti mokamą skatinamąjį priedą.

- **2021-2023 m. vykdyto projekto „Atsako priemonių, mažinančių narkotikų vartojimą laisvės atėmimo vietose esantiems asmenims ir buvusiems nuteistiesiems formavimas, pasitelkiant duomenų analizę ir intervencijos programas“ rezultatų pristatymas. Priklausomybės prevencijos, gydymo ir žalos mažinimo paslaugų plėtra įkalinimo įstaigose: rezultatai**

Gruodžio 20 d. Komisija, vykdydama parlamentinę kontrolę, jau ne pirmą kartą svarstė priklausomybės prevencijos, gydymo ir žalos mažinimo paslaugų plėtros Lietuvos kalėjimuose klausimą.

Šiame posėdyje, Komisijai buvo pristatyti laisvės atėmimo vietų įstaigose esančių ir laisvės atėmimo bausmę atlikusių asmenų narkotikų vartojimo patirtys bei poreikiai, narkotikų vartojimo paplitimui ir/ar padariniams mažinti teikiamos paslaugos, kuriuos įvardijo patys laisvės atėmimo vietų įstaigose esantys ar jau buvę nuteistieji.

Tyrimo rezultatai buvo gauti, vykdant Europos Komisijos finansuojamą „Atsako priemonių, mažinančių narkotikų vartojimą laisvės atėmimo vietose esantiems asmenims ir buvusiems nuteistiesiems formavimas, pasitelkiant duomenų analizę ir intervencijos programas“ projektą, kurį Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas (NTAKD) vykdė kartu su 8 organizacijomis iš Kipro, Belgijos, Graikijos ir Liuksemburgo nuo 2021 m.

Atsižvelgus į gautus rezultatus, laisvės atėmimo vietų įstaigoms pateiktos narkotikų vartojimą mažinančios ir naujas grėsmes atliepiančios intervencinės priemonės.

Tyrimo rezultatus posėdyje pristaciūsi NTAKD Stebėsenos ir analizės skyriaus vedėja Evelina Pridotkienė pasakojo, kad, nors ir draudžiamas, narkotikų vartojimas kalėjimuose yra plačiai paplitęs.

Dabartinio įkalinimo metu beveik trečdalis kalinių yra vartoję kanapes (30,8 proc.) ir amfetaminą (30,1 proc.). Po jų seka metamfetaminas (23,9 proc.), heroinas (22,8 proc.) ir nereceptiniai opioidai (24,3 proc.), kuriuos vartojo daugiau nei penktadalis kalėjime esančių asmenų.

18,5 proc. respondentų nurodė vartoję nereceptinius trankviliantus arba raminamuosius vaistus, tiek pat procentų yra vartoję naująsias psichokatyviąsias medžiagas (NPS) kalėjime.

Ekstazio vartojimo paplitimas kalėjime buvo 15 proc., o kokaino – daug mažesnis (kokaino milteliai – 5,4 proc., kreko kokainas – 1,6 proc.). Haliucinogenus dabartinio įkalinimo metu vartojo 7,8 proc. respondentų, ketaminą – 7,4 proc. Be to, 5,4 proc. kalėjime esančių žmonių pranešė, kad kalėjime vartojo kitas medžiagas.

Iš viso trečdalis (33,3 proc.) apklaustųjų dabartinio įkalinimo metu yra vartoję tris ir daugiau narkotikų rūšių, o penkias ir daugiau narkotikų rūšių – 21,9 proc.

Dabartinio įkalinimo metu beveik trečdalis respondentų yra vartoję į įkalinimo įstaigą atgabentą alkoholį (29,2 proc.) ir įkalinimo įstaigoje pagamintą alkoholį (31,3 proc.) Svarbu pastebėti, kad iš išorės atvežto alkoholio vartojimas lyginant su gaminamu kalėjime buvo panašus.

Per pastarąsias 30 įkalinimo dienų alkoholį vartojo 5,8 proc., narkotikus – 19,2 proc. respondentų.

43,3 proc. respondentų pirmą kartą kokias nors narkotines ir psichotropines medžiagas pradėjo vartoti būdami įkalinimo įstaigoje.

Pusė respondentų, kurie kada nors yra švirkštęsi narkotines medžiagas, tai pradėjo daryti kalėjime. Tarp asmenų, kurie įkalinimo įstaigose švirkščiasi narkotikus, 88,3 proc. kalėjime dalijosi injekcijoms skirtais įrankiais.

Iš viso trečdalis (33,3 proc.) kalinių nurodė, jog turi gydytis žmogaus imunodeficito virusą (ŽIV), hepatito B virusą (HBV) arba hepatito C virusą (HCV), ir tikėtina, kad jie yra užsikrėtę šiais virusais: 15,2 proc. kalinių reikia gydyti nuo ŽIV, 14,7 proc. – gydyti nuo HBV, o 27 proc. – nuo HCV. Be to, 7,1 proc. visų respondentų nurodė, kad turi gydytis nuo tuberkuliozės (TB).

Dabartinėje įkalinimo vietoje 12,1 proc. visų įkalintų asmenų yra gydomi nuo ŽIV, 6 proc. – nuo HBV, 9,4 proc. – nuo HCV, o 3,1 proc. – nuo TB.

Lietuvos kalėjimų tarnybos (LKT) vyriausioji gydytoja Nijolė Goštautaitė Midttun komentavo, kad esami personalo pajėgumai yra nukreipti į norinčius gydytis nuo šios infekcijos (ŽIV). Mažiau yra galimybių dėti pastangas, siekiant asmenis įkalbėti gydytis. Lietuvos kalėjimų tarnybos (LKT) duomenimis, beveik 81 proc. infekuotų ŽIV asmenų gauna gydymą, kiti atsisako.

Komisijos pirmininkės Morganos Danielės nuomone, įkalinimo įstaigos yra geriausia vieta motyvuoti ir pradėti gydymą asmenims, sergantiems šiomis infekcijomis, todėl personalas turėtų dėti daugiau pastangų tikslui pasiekti.

25,9 proc. visų respondentų nurodė, kad gydosi ar gydėsi dėl problemų, susijusių su narkotikų vartojimu dabartinio įkalinimo metu. Be to, 21,7 proc. kalinių atsakė, kad jie negavo gydymo kalėjime, nors jautė jo poreikį. Iš viso dabartinio įkalinimo metu gydytis nuo narkotikų poreikį jautė 47,5 proc. respondentų. Atitinkamai tik pusei (50,4 proc.) visų laisvės atėmimo bausmę atliekančių asmenų dabartinio įkalinimo metu nereikėjo gydytis su narkotikų vartojimu susijusių atvejų.

8 iš 10 respondentų, vadovaudamiesi savo asmeninėmis ir kitų nuteistųjų patirtimis, nurodė, kad kalėjime reintegracijos programos beveik neveikia arba į jas yra labai sunku pakliūti. Vykdomos tik švietimo ir profesinio mokymo programos.

Respondentų nuomone, vienas svarbiausių dalykų išeinant į laisvę yra susirasti darbą. Taip pat, respondentai norėtų, kad už narkotikų vartojimą būtų taikomas gydymas, o ne baudimas.

Nuteistieji išsakė savo poreikius išėjus į laisvę. Jie kalbėjo apie tokius aspektus, kaip gyvenimo sąlygų užtikrinimas, psichinės ir fizinės sveikatos problemų sprendimas, aplinkos keitimo poreikis. Nuteistieji pažymėjo, kad išėjus į laisvę jiems duodamų pinigų neužtenka, todėl belieka vėl nusikalsti bandant išgyventi, po reabilitacijos taip pat grįžtama į tą pačią aplinką, kas trukdo sveikimo procesui. Kaip palengvinimas buvo įvardintas gyvenamosios vietos suteikimas.

Beveik visi respondentai nurodė, kad jiems yra labai sunku integruotis į visuomenę išėjus iš kalėjimo. Nepaisant sunkumų, dauguma deda daug pastangų, bet geriau sekasi tiems, kurie turi daugiau įgūdžių ir kurie turi šeimos palaikymą.

Komisijos pirmininkė M. Danielė apibendrindama tyrimo rezultatus komentavo, kad narkotikų paplitimo ir vartojimo problema visada yra tokia pat svarbi kaip ir smurto kalėjimuose problema, kurią visada atskleidžia ir Europos Komiteto prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą teikiamos ataskaitos. 43,3 proc. respondentų atsakė, kad pirmą kartą kokias nors narkotines ir psichotropines medžiagas pradėjo vartoti būdami įkalinimo įstaigoje. Šis skaičius yra šokiruojantis, tačiau kartu akivaizdžiai atskleidžiantis realybę, kad tuo metu, būnant priešiškoje aplinkoje, yra ieškoma būdų kaip pabėgti nuo beprasmybės.

N. Goštautaitė Midttun, apžvelgė pagalbos sergantiems priklausomybės ligomis Lietuvos kalėjimuose esamą situaciją, pažymėjo, kad LKT nuosekliai vysto gydymą ir pagalbą priklausomybių

turintiems nuteistiesiems. Bendradarbiauja su kitomis valstybės institucijomis, gerinant šių paslaugų kokybę.

Pranešėja pasidžiaugė, kad yra apmokyta 50 specialistų (pakaitinės terapijos, atvejo vadybos srityse), parengtas naujas gydymo metadonu aprašas, atnaujinamos reabilitacijos programos, pasirengta naujo gydymo metodo (Buprenorfinu) taikymui.

N. Goštautaitė Midttun Komisijos nariams patikino, kad suimtiesiems ir nuteistiesiems apribojimų sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumui nėra. Dalis paslaugų teikiama įstaigos viduje – visuose kalėjimuose, kita dalis išorėje – t. y. viešosiose ir privačiose (retai) asmens sveikatos priežiūros įstaigose. Nesant galimybei paslaugų suteikti LKT, sutarties pagrindu reikalingos paslaugos teikiamos viešosiose asmens sveikatos priežiūros įstaigose.

Pranešėja išvardijo ir problemas, su kuriomis iki šiol susiduriama: apsvaigusių ir abstinenciją patiriančių asmenų perkėlimas į LKT sveikatos padalinius, sveikatos priežiūros padalinių turto niokojimas (psichiatrijos skyriaus palatos per pusmetį buvo suniokotos 10-15 kartų), Priklausomybių konsultantų / atvejų vadybininkų trūkumas, informacijos apie priklausomybes rinkimas ir teikimas.

Posėdžio metu, aptarti kylantys iššūkiai, daug klausimų Komisijos nariams ir visuomenei šiuo metu kelia pusiaukelės namų regionuose steigimas. Šiuos ir kitus klausimus, Komisija nagrinės papildomai.

Kiti svarstyti klausimai:

- Dėl Komisijos 2022 m. veiklos ataskaitos tvirtinimo;
- Dėl Komisijos darbo plano 2023 m. kovo-birželio mėn. tvirtinimo;
- Dėl Komisijos darbo plano 2023 m. rugsėjo-gruodžio mėn.

Kita veikla:

Seimo kanceliarijos nuotr. (autorė Erika Mikalajūnienė)

Balandžio 28 d. Komisijos nariai vyko į Kauną, kur lankėsi UAB „Biossyd“ gamykloje ir susipažino su šio Lietuvos startuolio vykdoma veikla. Biossyd tiekia aukščiausios kokybės pluoštinių kanapių produktus ir ingredientus savo klientams visame pasaulyje.

Gamyklos atstovai pristatė, kad Lietuva yra šalis, turinti senas tradicijas žemės ūkyje ir pluoštinių kanapių auginimo srityje. Mūsų geografinė vietovė garsėja švariu oru, dirvožemiu ir požeminiais vandenimis, todėl mūsų produktai yra ekologiški ir aukščiausios kokybės. Kanapių auginimo metu griežtai nenaudojami pesticidai, herbicidai ar kitos cheminės medžiagos jokiame auginimo etape.

Sparčiai auganti kanapių augintojų, technikos inžinierių, chemikų, botanikų, ekonomistų ir kokybės kontrolės specialistų komanda, orientuoti į natūralių augalinių preparatų tyrimus ir pritaikymą kosmetikai, papildams, funkciniam maistui ir kt.

Naujai pastatyta perdirbimo laboratorija įrengta itin smulkiam ekstrahavimui, distiliavimui, frakcionavimui ir vibraciniam atskyrimui, o aukščiausios klasės analitinė laboratorija atitinka aukščiausius gamybos ir tyrimų standartus.

Gamykloje kokybės kontrolė prasideda nuo sėklų, išbandytų siekiant užtikrinti, kad naudojama tik geriausia, stabiliausia ES sertifikuota genetika. Tada augalai išbandomi, siekiant įsitikinti, kad juose yra daug reikalingų junginių ir nėra jokių teršalų, tokių kaip sunkieji metalai ar pesticidai.

Gamykla bendradarbiauja su JAV, Japonijos, Australijos, Indijos, Brazilijos, Pietų Afrikos, Europos šalių rinkomis ir universitetais. Gamyklos atstovai įvardijo problemas, su kuriomis susiduriama, vykdamą veiklą: reikia politinės valios – mažinti teisinius barjerus, leisti plačiau dirbti pasaulinėse rinkose.

Komisijos pirmininkė

Morgana Danielė

Parengė

*Seimo kanceliarijos patarėja Erika Mikalajūnienė,
tel. (8 5) 209 6815, e. p. erika.mikalajuniene@lrs.lt*